זוסיא וואהל.

- - געשיכטע פון - - -

פראסקוראווער, פילשטינער

און יארמליניצער פאגראמען

געשריבען נאך אפיציעלע דאקומענטען.

מאזקווייל, 1922

זמיא וואהל.

־ ־ געשיכטע פון ־ ־

פראסקוראווער, פילשטינער

און יארמליניצער פאגראמען

נעשריבען נאך אפיציעלע דאקומענטען.

נאכדרוק אהנעם ערלויבניש פונם אויטאר פארבאטען

מאָזעסווִיל, 1922

דרוק און בוכהאנדלונג יעקב לאנגער, מאזעסווִיל.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

געווידמעט דער ==
שטאדט פראסקוראוו

אלס צייכען פון אמתער ליעבשאפט צו דיר מיין טיעערע ליע־
בע שטאדט, אין וועלכער איך האב אָבגעלעבט אלע מיינע
בעסטע און ערנסטע יאָהרען, ווידמע איך דיר דאס ווערק
מיינס. איך האב עס געשריעבען מיטן בלוט פון מיין הארצען.

פארוואָרט

פאר צוויי יאָהרצען, אין יאָהר 1920 — א יאָהר נאָך דעם אומגליק, האָט מיינער א פרייַנד, אלטער גרויס, דער גבאי פון דער פראסקוראווער חברה קדישא, מיר פארגעלעגט אריינצוריבּען אין פּנקס ארץ די נאָמען פון שוכּטע פונם פראסקוראווער אומגליק. איך האָב אייגנעשטימט דערצו, איבער־צולאָזען, פאר מיין אפּאָהרען קיין ארגענטינא, דער ליעבער און אומגלוקלי־כער שטאָט מיינער, א עפּיגען אייגענק. צו מיין ארבּיט האָב זיך בא־נוצט מיט אלע מעגליכע דאקומענטען וואס די סיאניטישע ארגאניזאציע האָט דעמאלט פארמאָגט וועגען דעם — מיט די סטאטיסטישע און חארא־קטעריסטישע פארצייכענישען פון דעם אומגליק, וואס זענען דעמאלט, כמעט אויף ארט, פארצייכנט געווארען אונטער דער גרעסטער געפאָהר אין יע־נער וויסטער צייט, דורך די עדלע און טרייַע חברים אונזערע; יודעל רוזענ־צוויג, פערעס אייזענקאָוויצער, יוסף בערטער, שמחה ראזענפּערג, צבי זעכציר, דוב רייזמאן, דור שווארץ, משה דובאוונע, וואלף ניירענבּערג און פרייַלען מאליע ענגעשטיין. מיט פיעל צירקוליארען און פּלאקאטען פון דער דעמעלסדיגער אוקראינער פינסטערער מאכט, מיט פיעל צייגענישען פון דעפּרעסיע מענטשען; וועלכע יערער קען זיי פאר עהרליכע, פארשטענדיגע און פראנטוואָרטליכע — ליטוואק, גרויס, העלער, מעלאמער, בערטער. שווארץ, אווערבוך, כהנא, לוטא, רובינשטיין, ליפּסען, פינקעל, סאטורנעל און פיעל אנדערע, וועלכע איך האָב פראַויס געווארענט אז איך פארצייכען זייערע ווערטער, און גיב זיי צו היסטארישע ווערט.

דעם פּנקס האָב איך געשריבּען אויף העברעאיש, שפּעטער ערשט

קומען אין דער פלוטיגער אינקאַינע, די אוממענטשליכע קוילענישען וואס האבען געטראָפען יעקאַטערינאסלאַוו, קרעמענטשוג, זיטאָמער און אנדערע גרויסע און קליינע שטעדט, און אין דערזעלבער צייט האט די אוקראַינישע רעגירונג, אונטער דער הערשאַפט פון דעם פלוטיגען קאַפּעטליוראַ, געפיירט איהר געפורטסטאג אין קיעוו מיט גרויסער פּאָמפּע, און קיינער פון די דעמעלטדיגע איהרע פּאָלקספיהרער האט עס ניט געהאלטען זאנאר פאר ווערט ארויפצופרענגען אויפֿן פּאלקסטיש, מע רעדט שוין נישט פון פּאָדערן ביי דער רעגירונג פּאלדינע הילף אויף אפּצושטעלען, אדער מינדסטענס צו שטילען דעם פלוטיגען קאַרנאַוואַל, האבען די געצוהלטע סאָלידע מענטשען מיט נעזונדטען פּאַרשטאנד געפיהלט דעם אומגליק שוועבען אין דער לופט אין דער נאהענט, אז מע קען ערווא־טען אלע טאָג דאס אייגענע דאָ אויך. אייניגע פון זיי האבען נע־וואָרענט זאנאַר אז מע זאל מאַכען א פּאָנד און אננעהמען אלע מעגליכע מיטלען, האטש דאס באַוואָרענען, מע זאל זיך זעהן פּארשטענדיגען מיט דער אָרטיגער מיליטערישער מאַכט, אז אין א נויט זאל זי גיבען די נויטיגע הילף. נאר קיינער פון די רעדעלפיהרער און רייכער אינטעליגענץ האבען פון א פּאָנד ערנסט ניט גערעדט, קיינער פון זיי האט ניט געוואָלט גלויבען אז דאָ קען אויך פּארקומען א זעלבסט און מע האט זיך דערפון נאר ניט געמאַכט.

א פּאָר מאָנאַט פּאר׳ן אומגליק האבען אָננעהויבען צו זיין אין שטאדט, אין פּאהשיידענע ערטער, ביי טאָג אין ביי נאַכט רויבערישע אָנפאלען, מע האט ניט געוואוסט פון

וואנען און וואס, טע איז אננעפאלען, אפנערויפט אלעס וואס סע נעזונן אין שטוב—נעלד, זאכן, קליידער, וועש און דאס אלעס איז ווי אין וואסער צַריין. מע האט קיין-מאל ניט געקענט פאלען אויף דער שפור פון די רויבער. ווען די רויבעריען האבען אננענעהמען א עפידעמישען כַּא־אקטער, האבען די הייבע אויסגעווירקט ביי דער אר-טיגער קאמענדאטור א ערלויבניש צו מאכען א איינענע סטודענטישע מיליציע, צו וואכען ביי טאג און ביי נאכט איבער דער שטאדט, איז געווארען עפעס שטילער א פאר וואכען. באלד נאך דעם אבער האט זיך די קאמענדאטורע נעפיטען, און א פינף וואכען פאר דעם אומגליק, האט דער נייער קאמענדאנט קיווע־טשוק, פאלקאווניק פון היידאמא־קען, געפאטען דער סטודענטישער מיליציע, וואס איז נע-ווען א לויטער אידישע, זיך פונאנאנדערצעלאזען. צוליב דעם איז די שטאדט באלד געווארען מיט א מאל הילפסלאז און שוצלאז. באלד האבען אנגעהויבען די ווילדע היידא-מַקעס בַּאנדעסוויז איבערצופאלען אלע פארמעגליכע שטיבער מיט א אויס־עד אז זיי מַאכען רעוויזיעס און זוכע-נישען, רעווידירען די מענטשען און זוכען נעווער אין באלשעוויסטישע פראקלאמַאציעס. מע האט נעניטערט אן נעטאפט אומעדום, איבערגעקוקט אלע זאכען וואס האבען זיך נעפונען. מע פארשטעהט שוין אז נאך אווינע זוכענישען זענען די בעסטע אן ווערטסטע זאכען פאר-שווינדען נעווא־ען, אן סע ניט נעווען מענליך אפיציעל וועמען צו באשולדיגען און צו ווען צו שרייען. שפע-טער עפעס אז דאס איז נעווארען א נעווהנליכע זאך

האט מען אָננעהויבען אַרעסטירען פיל מענשען, אפיציעל אפילו אהן א שום פאראכט, און נעהאלטען זיי פאר שפּאַ־ט ביז זיי האבען זיך ניט אויסנעקויפט פאר וויפיל זיי האבען נאר געקאנט זיך אויסדינגען.

דאס אָרט פון אַרעסטען איז דעמעלט נעווען וואסער-מאנס דרייַשטאקיג הויז אויף דער אַלעקסאנדער גאס, און געווענען אַרעסטירטע מענטשען, פּאנלויפּטע און סאלידע האבען דערצעהלט אז אלע שטיפער פון דעם דרייַשטאָק־גען הויז זענען געווען פּארפילט מיט אידיש נוטס — קליי-דער, ווּעש, סחורות, זיף, טיטען, שוועבעליך, לעכט, צוקער, מאַנופאקטור, אלעס פון הערען און נעדענקען. אז די גאנצע נעכט האבען, ביז דעם דרייַשטאָקינגען הויז, נעארבעט אויטאָמאביליען מיט גרויסע מאַנשאפטען, אלע האלבע שעה איז אָננעלאפען א אנדערער פיל מיט אידיש בלוט, און דאס איז געווארען, דורך די גרויסע מאנשאפ-טען, אויסגעלאדען ווי מענליך שנעלער און גיכער. אין פּעדערשטען צימער איז נעווען א שרייַבער און האט געפיהרט א רעכנונג פון די אָננעקומענע זאַכען. איינער האט צווישען אלעמען נעבּ־אכט א טאָ־בעלע זילבערנעלד אויף, האט עס דער שרייַבער אויסגעצהלט און פאר־שרי-בען פונקטליך, גלייך ווי עפּעס עהרליך פּא־דיענסט.

אויף אַזא שטענער זענען פיל מענשען נעבליבען אין איין נאַכט אָ־עם אין עלענד. דורך איין נאַכט פלענט מען אויסלעדינגען גאַנצע נעווענלבען. פיל אומשולדינע מענט-שען האבען באצאהלט גרויס נעלד דערפאר אז מע זאל זיי באפרייען, א ניט זענען זיי נעווען אין ערנסטען לאָך

און אין א גרויסער געפֿאַהר. פֿאָרט נאָך אַלעדעם, האָט זיך ניט געפונען צווישען די רייכע מענטשען זאָלען אָנ־ווייזען אויף דער דראָהענדער געפֿאַר וואָס איז אזא טאָג שאַרפֿער און ענגסטליכער נעווען. חאָטש יעדער האָט גע־וואוסט אז דער נאַנצער מיין פון דעם בלוטזויגער היידא־מאק קיווערטשוק, איז געווען נאר אויסצופֿרעסען גאַלד פון די אידן. יעדער איינציגער פון די רייכע אין פֿאַרמענליכע האָט ניט געוואָלט זיין דער ערשטער אָנצווייזען אויף דעם דאויגען, ערשטענס דערפֿאַר מע זאל איהם ניט שטע־לען טאקע דריבער מאַהר וויפיל ער האָט ביי זיך אָפּ־טאַקסירט און צווייטענס סע זאל ניט הייסען אַז דריבער רופט ער זיך אָן צום ערשטען וויל סע קוועטשט איהם ערנער. אזוי האָט יעדער פון זיי געוואַרט אויפֿן צוויטען יענער זאל זיך אָנרופֿען צום ערשטען, און דערווייל האָט זיך קיינער ניט אָנגערופֿען, און די זאך איז פֿאַרבליבען ווי פֿריהער. אויא לעבען האָט נעדויערט א פֿאָר וואכען.

באַלד נאָך דרינען איז פֿאָרגעקומען אוא פאל· ווען דער פֿערזעפֿלאין, אויף קאַמיניצער נאס, איז נעווען פול מיט מענטשען, און האָט פֿארנעהמען אייניגע קווארטאַלען, איז ער אין איין שענעם טאָג פֿלוצים אַרומגערינגעלט גע־וואָרען מיט געוואַפֿנטע היידאמאקעס פון פֿאַשיסטען זיי־טען; וועלכע האבען דערביי געשאָסען אין דערלופֿטען אויף אָנצושרעקען בייוועזענדע אז זיי זאלען זיך ניט צע־לויפען, און מע האָט זיי אזוי פין דער בערזע פֿאַרטיגע־וויזט געטריבען ווי די שאָף, און אונטער וואַך אָפּגעפֿיהרט צום קאָמענדאַנט. דארטען, ביי איהם אין קאַנצעלאַריע, האָט

מען זיי אלע באזוכט און צוגענעמען אלעס וואס זיי האבען פֿאַרמאַנט, סע נאך נעזוען אזוינע וואס מע האט צוגענעמען פּיי זיי די אייבערשטע קלייַדער אויך, גוט אָנגעשלאנען און אזוי ערשט אפּגעראַזט.

סע איז קאַמוש צו דערצעהלען, אז איינינע אידישע שפּעקולאַנטען האבען זיך נעשעמט אויסצוזאָגען אז מע האט פּיי זיי די אויסלענדישע וואליוטע צוגענעמען, אין האבען צעלאזט איבער דער שטאַדט אז מע האט זיי ניט געריהרט און זיי האט מען דאס נעלד אַפּגענומען.

נאך די בערזעאַרעסטען האבען זיך ערשט אָנגעהויבען די רעכטע זוכענישען און נישטערנישען, יעדע שפּעטערע נאַכט איז דאס אומגליק נעזוען גרעסער סע נעזוען אזוינע מענטשען וואס זענען בארויבט נעווארען פון אלעמען, וואס זענען איבערנעבליבען אין איין העמד. דער מעלט ערשט האבען דערפיהלט, די רייכע און פֿאַרמעגליכע, אז דאס אומגליק איז שרעקליך, אז באלד וועט איטליכער דערטראנקען ווערען. דעמעלט ערשט האט זיך נעשטעלט א דעפּוטאַציע פֿאר דעם באנדיטען קאמענדאַנט און אויסנעווירקט פּיי אים א ערלויבניש צו כאַבען פון די הייזער שע אידען, עפּעס וואס פֿאר א וואַך איבער דער אומגליקליכער שטאַדט. דאס מאל איז ער נעזוען אויך אזוי פֿיל לייטיש אין מענטשליך, אז האט איינגעשטימט דערצו און האט ארויסגעגיבען א באפֿעהל יעדער קוואַרטאַל זאל וועהלען פון זיך א נעווויסע צאהל מענטשען צו באהיטען זיך אליין רייענווייז אלע נאַכט אנדערע מענטשען, און אז רעגירען מיט זיי און האבען צו זאגען איבער זיי זאלען אזוי גע-

הייסענע קוואַרטאַלען קאָמיטעטען. אלע קוואַרטאלען אינ-
איינעם ווידער קליאבען פון זיך אויס א צענטראלען קוואַר-
טאלען קאמיטעט, פון צוואנציג שטענדיג נעווארענע
מענטשען, זיי זאלען קומען צו חילף יעדען קוואַרטאל ווען
ער וועט עס באדארפען, און אויך צו האבען די מאכט
אויף קאנטראָלירען זיי, אויב די קוואַרטאַלען קאָמיטעטען
פולען אויס ווי סע נעהער צו זיין זייער פליכט צו נייז.
די נאנצע אָרגאַניזאציע איז נעשאפען נעווארען ניך, אין
א פאַר טאָג. אלע קאמיטעטען זענען פאַרבינדען נעווארען
מיט טעלעפאָנען צום צענטראל קאָמיטעט, און די שטאָדט
איז אין איינינע טעג אזוי נעווארען פיל רוהיגער. אין
יענער צייט האבען די שטאָדטפיהרער נעמיינט אז זיי
האבען אָבגענטוען יעהר א וויכטיגע זאַך און אז מע האט
שוין די שטאדט באוואָרענט אקענען דעם אומגליק וואס
האט נאך איהר נעלאקערט. דאס אידישע אומגליק האט
אבער שוין נעשוועבט מיט צעשפּרייטע שוואַרצע פליגעל
איבער דער שטאָדט. דער צענטראַל קוואַ־טאלען קאמי־
טעט וואס מע האט איהם נערעכענט פאר דער הויפט-
שטיצע, פאר דער פונדאַמענטאַלער היקף דער שטאָדט,
ער אליין איז אין דער אומגליקליכער צייט נעווארען, ווי מיר
ווילען וויסער דערצעהלען, דער הויפטגרונד צו שיצען
אין פארטיידינען ניט די אידישע שטאדט נאר דעם באל־
דיגען זיכערען אימגליק. דער צענטראַל קוואַרטאַלען קאָ־
מיטעט איז נאָך דעם נעוואָרען פאַר אונזערע בלוטיגע
פיינד דער צענטראַלער פונדאמענט צו בויען אקענען אונז
די גרעסטע באשולדיגונגען אין באָלשעוויזם, אז מיר אליין

זענען די שולדיגע אין דער שחיטה, אז מיר אליין האבען זיך מיט אונזערע אייגענע הענד געמאכט דאס אומגליק.

— 2 —

אין דער אומגליקליכער שוצלאָזער צייט האט דאס וואכען פון די קוואַרטאלען-קאָמיטעטען, ווי מע פאר־שטעהט אליין, אין עטליכע טעג ארום שוין ניט געהאט די ווערט פון א צעבראָכענעם גראָשען, ווייל אויסער דעם אלעמען וואס די צייט איז געווען העכסט שוצלאָז און הפקריג, און ווידער אויסער דעם זענען נאר אזוינע בירגערלי־כע ארגאַניזאציעס גאר ניט פעהיג צו ראנגלען זיך מיט מיליטערישע אָרגאניזירטע באנדיטען, זענען נאך דערצו די קאָמיטעטען, ווי געווענליך ביי אונז רוסישע אידען זענען נאכלעסיג געשטעלט און געפיהרט געווארען. ווען די שטאָדט זאל נעווען מינדסטענס מאכען א פאָנד צו צאהלען די מענטשען וואס זענען געווארען וועכטער, וואָלטען נאטירליך נעווען אריינגעפאלען יונגע שטאַרקע מענטשען, קען זיין פון איין זייט אז וואָלטען נעווען עפעס יאָ באהיט, קען זיין פון דער צווייטער זייט אז די קוילערס אונזערע וואלטען שפעטער ניט געהאט א שאַנין אונז צו־באַשולדיגען אין אָרגאַניזירטען באָלשעוויזם, מינדסטענס דאס וואלטען מיר נעווען נעווינען ביי געדונגענע מענטשען, וואס מיר וואלטען נעווען נעהאט זיי באר א פעסטען זי־כערען באָדען צו באווייזען אקעגען דער נאנצער אויסע־

ווּעלט אז ניט מיר זענען דאָ די שולדיגע, נאר אז מע זוכט זיך צו אונז, אז מע זוכט נאר האַטשעקליך בּיי וואס זיך אָנצוהאַפּען, אפּער אז א פּאָנד צו צאהלען גע־דונגענע ווּעכטער איז ניט געווּעזען און אז די קאָפּיטעטען זענען געווּען אויסגעוועהלטע פון די קוואַרטאַלען, פּאר־שטעהט מען דאָך שוין ווּער סע אַהין אַרײַנגעפּאלען פּאר די שטאָדטהיטער. אלע רייכע און בּעלבּתישע מענטשען זענען זיך גלאט נעבּליבּען אין דער הויפּ מיט די קינדער. דער איז אַלט געוואָרען, יענער איז שלאַף געוואָרען, און דער האַט גלאט אזוי ניט געוואָלט גיכן. אַרײַנגעפּאלען פּאר ווּעכטע־ זענען בּלויז שוואַכע האַראַקטערען און טויגעניכצען, וואס האבּען זיך ניט געקענט אויסדרעהן, אדער נאסענונאַטשעס וואס האבּען געמיינט ניט די שטאָדט צו באהיטען, נאָר גלאט געוואָלט אומלויפּען דורך דער שטאָדט בּיי נאַכט. די מיליציע איבּער אלע גאַסען האט באטראפּען א הונדערט פּויציג מאן, נאר בּיקסען איז נעווּען נאָר פּאר צוואַנציג, ווּעלכע האבּען זיך געפּי־אין בּיורא פּונ׳ם צענטראַל קאָמיטעט. די איבּעריגע אלע מיליציאנערען זענען אומגענאַנגען מיט שטעקענס. זעלבּסט־פּארשטענדליך אז ווי באלד סע האבּען זיך באַוויזען צווּיי געוואפענטע היידאמאַקעס זענען זיך אלע צעלאָפּען. דאָך אפּער זענען אזוינע דרייסטיגע און עפּענטליכע רויבּעריין ווי פריער פאהט ניט פּאַרגעקומען, נאר פיל בעסער איז ניט נעווּארען. די צענטראלע ערטער פון דער שטאָדט זענען געווּען עפּעס מעהר זיכערער, נאר אין די נעבּענ־גאַסען איז נעיוען דאסאיגענע הפקרקייט ווי פריהער,

רויפערייען און פלינדערייען. אז נאַכט פאר נאַכט זאלען מענטשען בארויבט ווערען פון אלעמען וואס זיי האבען געהאט, און אָפגעלאָזט ווערען נאַקעט און בלויז איז גע-ווארען נאר א געוועהנליכע זאך. אוך פיי נאכט פלענען אלע שטיבער נעשלאָסען און אלע פענסטער פארקלאפט ווערען, ווי באלעגערט פון עמיצען. ניט נאָר די שטאָדט אליין, נאר אלע ארומינע וועגען אין די קליינע שטעדטליך אריין, זענען נעווען נעפערלירך; פיל דורכפאהרענדיגע קויפלייט, פון די ארומינע שטעדטליך זענען ראפירט גע-ווארען. אלע רויפערייען זענען נעמאכט נעווען אויסשליס-ליך דורך די היידאמאקעס. אין אבוואהל די מאכט האָט נעווואוסט פון דעם, זאנאר וואָסערע אָפטיילונג פלינדערט און רויבט פארט איז קיינער ניט אַרעסטירט און ניט נעשטערט נעווארען. אזוי האט עס זיך נעצויגען אום נעשטערט ביז אין אומגליקליכען טאָג אריין.

דערגרעסערן דעם צארן און די אומגעהויערע שרעק, האבען זיך א אכט טאָג פאַרן אומגליק פארשפרייט אין שטאָדט קלאַנגען, אז די איניגע באַלשעוויסטישע אָנפיהרער וואס נעפינען זיך באַהאַלטען אין שטאָדט, מאַכען אין דער שטיל אַ פּאַרטיי אום צו מאַכען אַ פלוצימדיגען גע-וואָלטען אויפשטאַנד, אקעגען דער אוקראיניישער דירעק-טאָריישער רעגירונג מיט די היידאַמאַקעס איהרע. די נאג-צע געשיכטע נאַטירליך איז געווען אַ אויסגעטראַכטע. פו א מאַסען באַלשעוויסטישען אויפשטאנד האט די רעדע גאר ניט נעקאָנט זיין, איינפאך דערפאַר וואס די שטאָדט איז פון שטענדיג אן נעווען א ריינע שטילע האנדעלס-

שטאָדט, און האט זיך קיינמאָל נית, פאר דער נאנצער צייט פון דער רוסישער רעוואָלוציע, נית פארנעהמען מית פּאָליטישע זאַכן. ווייטער, פון די עטליכע נעצעהלטע באָלשעוויקען וואס זענען יא נעווען, זענען איינינע פון זיי אַנטלאָפען בּאלד בּיים אוקראינישען אַריינקומען און די איבערינע וויעדער וווי מאָסענקוס, סאָפּאָל, פרידמאַן אָסטאַטניעגראָש זענען נעווען נאר נרויסע הולטייעס און אלין אויסגענוצט צוליב פּראָוואקאַציאנס-צוועקען. אויסער דעם אלעמען, זוען מע זאָל שוין יאָ וועלען זאָגען, האבען זיי נאר קיין נעווער נית נעהאט, אויסער די צוואנציג פּיקסען וואס זענען שטענדיג נעווען אין צענטראַל קוואר-טאַלען בּיורָא. דאס נאנצע נייעס איז נעווען נית מעהר ווי א נראָבּע אוקראינישע פּראָוואָקאַציע. מע זאל עס קע-נען אויסניטצען אקענען דער דרויסענדיגער וועלט פּאר א ענפער פאר וואס מע האט נעמאכט אזא אומנעהערט קוי-לעניש. די אוקראַינישע פּראוואָקאטארען האבען די עט-ליכע באָלשעוויסטישע נישטען פירדערצעהלט א פּיזמע אי דאס אַכטע דניעפּרער הייראמאקען פּאָלק איז רעווא-לוציאנירט, אַמפּערט זיך און שטעלט זיך אקענען דער דירעקטאָריע, ווידער אז די קריסטליכע ארבעטער פון דער באהנסטאנציע, נרישינאנע זענען אלע נעפאסט צו-צושטעהן צו זיי וון יענע וועלען נאר אנהעפּען דעם אויפשטאנד. די אלע בּיקעס נאַטירליך האבען פירדער-צעהלט פּעטליורעס אַנענטען און שפּיאָנען. פון וואנען די הערענישען זענען צום ערשטען ארויסנעשפּרינגען, צי פון דער קריסטליכער צי פון דער אידישער באפעלקערונג

וויסט קיינער נישט, נאר די שטאָדט איז פאלד איבערגע-
פולט געווארן פון פיל פארשידענע ווערסיעס. די היימי-
שע קריסטליכע האלפאינטעלינענציע ווי פאסט און באהנ-
בעאמטע, ציר קעל אין געמיינדע דינער האפען די זאך
צעפלאָזן וויפיל זיי האפען נאר געקאנט. אלע אידן
אפער האפען געוואוסט אז די זאך איז פאלש און ליגן.
אז סע ניטא אזא פּראָסקוראָוער יוגענד זאל ארויסטרעטן
אז דא שטעקט ערגעץ א גרויסער צארן פאר דער אידי-
שער באפעלקערונג, נאר מע האט זיך ניט געקענט אין
ניט געוואוסט וואורומער מע קען זיך חלפען. די פּאָ-
טענ זענען אידן אין קריסטן מיט א מאָל געווארן
פֿרעמד איינער דעם צווייטן. דעמעלט וועלן פֿריהער, פון
אלע יאהרן אָן, אז איינער האט דעם צווייטן בא-
גענענד האט ער שטענדיג געהאט וואס מיט איהם צו
רעדן, איהם וואס צו פרענען, האט איצטער איינער דעם
צווייטן ניט אָפּגעשטעלט צו בייטן אַ וואָרט מיט איהם
איינער איז דעם צווייטן פארביגעלאָפען ווי מע לויפט א
פא־פּעסטענען, אין ניט געקענט איהם אין די אויגען
אריין קוקען. די אידן, וויל זיי האפען שוין אינסטינקטיש
נעפיהלט דעם גרויסן בּאָך וואס קומט איבער זיי איינע
אליין, פון וועלכען די קריסטן וועלען אינגאנצען פריי
זיין, און די קריסטען אדער וויל זיי האפען זיך נעשעמט
אדער וויל זיי האפען פארפיסענערהייט נעוואוסט און
אָפּגעווארט דעם רעזולטאַט פון די אלע פארפעריטונגען
צו די באלדינע בלוטיגע געשעהענישען.

א דריי טעג פארן אומגליק האפען איבער אלע

הויפטגאַסען פון דער שטאָדט מארשירט היידאמאקעס—
פּיכנעהער, רי׳טער און אַרטילעריע און אלערגרעסע מיט
וואפען ווי צום וועיזען דער אידישער באפעלקערונג די
פּולע מאַכט זייערע, או זיי זענען אים שטאַנד אומצו־
ווארפען צוצעשמעטערען יעדען באַלשעוויסטישען אויפ־
שטאַנד ואס וועט זיך נאר אקעגען זיי שטעלען. אין דעם
טאג האבען אלע אידען קלאר איינגעזעהן אז נאר אקעגען
זיי איינע אזיין איז דאס נאנצע היידאמאקען מיליטער אויס־
געשטעלט געווארען, באשיינפערליך געזעהען — נעהמט
עס אייך אין אַכט.

מיר האט דערצעהלט א עהרליכער פּשוטער איד
איינער יצחק מאיר העלער, א איד וואס פּאַרדינט דאס
אַבסאלוטע צוטרויען, או דעם אויפדערנאַכט איז ער גע־
וען בּיי דעם גבאי פון דער חברה קדישא משח שיינקמאן
ז״ל, א שטוב וואס דארטען האט מען שטענדיג נעמוי
נעוואוסט פון אלעמען וואס סע קעהר זיך אן מיט
דער שטאדט. ער איז נעווען דערבּיי וועז משה
שיינקמאַנס זוהן לוי איז ערנסטליך נעקומען צולוי־
פּען, און האט דעם פאטער זיינעם נעזאָגט או סע וועט
זיין א גרויסער אומגליק אין שטאָדט, ווייל סימאסענקא,
דער אוקראיניישער מיליטער־אַטאמאַן פון דער שטאדט,
פאַרערט זעהר פּיעל געלד, און ער וויסט ניט צי מע
וועט עס קענען צוניפּענעהמען. וויפּיעל געלד ער האט
נעפאַרדערט וויים איך ניט נעמוי, דאַכט זיך פאר זיבער
או אַ האַנדפּען מיליאָן אוקראיניש רובל, וואָס האט דע־
מאָלט נעהייסען אַ גרויסע סומע נעלד.

אין דעם לעצטן מאָג פאר׳ן אימנליק, דאס חייסט דען 14 פעוראַל 1919 (י״ד אדר א׳ תר״ע), פרייטאג בייטאָג, איז פלוצים ארוים אַ קול איבער דער שטאדט, אז די באָלשאוויסטישע פאַרטיי וועט כאָרנען שפּת מאַכען א אויפשטאַנד אקעגען דער דירעקטאָריע, און וועט זיך שלאָגען אין די נאַסען מיט די חיידאַמאַקעס; אז פיעל אידען פונם געמיינעם שטאַנד, אָדער סע זאָל אַנדערש חיסען, די אַבּעטער, זענען צו דער פּאַרטיי צוגעשטאַנען, און אז דריבער וועלען די חיידאַמאַקעס מאַכען מאָגען אין שטאָדט פּאָגראָמען. אין יענעם טאג האט שוין יעדער איד הפקר געלאָזט דאס נאַנצע פּארמעגען זיינם, אַבי מע זאָל אים און די זיניגע לאָזען דאס לעבּען.

די נאכט פון דעם פרייטאָג צונאכטס איז אַריבער איבער די פּארפינסטערטע אידען ווי אַ ווינטער פינסטערער חלום. פונקט האַלבּע נאַכט האָט די נאנצע שטאדט געהערט אַ אויפריים פון א באָמבּע אין דער נענענד פון דער פּארשטאדט קאַוזקאַז, ביי די קאַסערנען. דער אויפריים האט געווארפען א טויטשרעק א טוכטל איבער דער שטאָדט, און מע האט שוין ניט נעקענט רוהען ביז אינדערפרי. ווי מע האט זיך שפּעטער דערוואוסט, איז דער באָמבּאַיפריים נעווען א צייכען דעם דריטען חיידאמאקען פּאָלק, ער זאָל זיין נרייט צו מאכען דאס קיילעניש. דאס איז מען אפער ערשט שפּעטער געווארן. אין דעם אינדערפרי אפער־ האט די מאכט געוואנט אז דאס איז געווען נאר א צייכען די חיידאמאקען זיי זאלען זיך נרייטען שלאָגען מיט די באלשעוויקען וועלכע

שטרייפען צו פארהאפען מיט געוואלד די שטאדט אין זייער הענד ארײן.

— 3 —

פון זינט סע געווארען דער קווארטאלען־קאמיטעט צו באוואכען די שטאדט, האט זיך אנגעהויבען פעטלוירעס פראוואקאטאריש ארבעט צווישען די אידישע יונגאטשעס אין אומפארנפערטליכע ארבעטע־ מע האט זיי פירדער־צעהלט פיזמעס, ווי מיר האבען שוין אויוועז געזאגט, אז דאס אכטע פאלק שטעלט זיך אקעגען דער אוקראינער העגיעמונג, אוז טאמער ווילען זיי זיך אליין איבערצי־גען קענען זיי איבערעדען דערפון מיט די סאלדאטען פונם אכטען פאלק וועלען זיי אליין עס זעהן. צו האבען פיינד דאס דעמעלטדיגע אוקראינער רעגיערונג מיט איהרע פארשאל־טענע הי־דאמאקען איז געווען זעהר פאר וואס. א יעדער האט געוואוסט פון זייערע פרוטיגע גוואלדעריין איבער דער גאנצער אוקראינע, אין עבען דארום וואלט א פאר־אנטווארטליכער פארטיימאן ניט געווען דערלאזט אידישע קינדער נעהן רעדען אין נאמען פון א פארטי מיט אזוינע נעפעהרליכע קוילערס. נאר צווישען די יונגאטשעס פון די קווארטאלען־קאמיטעטען זענען געווען פיעל נידערטרעכ־טינע גארנישטען, ביי וועלכע סע געווען א באזונדערע עהרע צו פארפיהרען א נעשפרעך מיט א סאלדאט אוז צו פלאפלען פון פאליטיק. דערפון מאקע האבען זיך נע־

נעהמען די אלע קלאנגען איבער שטאדט או די באלשע-
ויקעס וועלען פארהאפען די כאכט אין זייער הענד ארייז.
סע איז נעקומען דערצו או אין דעם פרייטאג צונאכטס
האבען די לינקע פארטייען ווי די פאלקספארטי, סיי-
מעוצים און בונד געמאכט א בראטונג אין גראסערס
קלוב, וואס האט זיך געפונען אויף דער קאמיניצער נאס
פיי גינזבורגען. די פארטייפיהרער קוופניק, קרעל, יפה
אן אנדערע זענען געווען אקגעגען יעדער ארויסטרעטונג,
און האבען פארוים נעווארענט או דאס וועט נאר ברענ-
גען צו א אומזיסטיגען פלוטפארגיעסען אין דער שטאדט.
זיי האבען אנגעוויעזען די פארפיהרערס אונזערע, או סע
דרעהען זיך ארום צוויישען דער היימישער יוגענד פיעל
פרעמדע נישטפאקאנטע לייט וואס אניטירען זעהר היים
פארן באלשעוויזם, או טע קען זיי ניט אן מע וויסט
ניט ווער זיי זענען. נאר די אנגעלאפענע אן היימישע
הולטייעס ווי מאסענקיס, סאבאל, פרייזאהן אן אסטאטניע
גראש זענען געווען פארן מארגענדיגען ארויסטרעטען אקע-
גען די היידאמאקעס, אן האבען אנגעוויעזען או דאס
נאנצע אכטע פאלק איז אויף זייער זייט. או זיי וויסען
פון זיכערע באלשעוויסטישע קוועלען או פון זשמירינקא
געהן עטליכע פאלקען זיי צו הילף. דאס אלעס, ווי סע
האט זיך שפעטער ארויסגעוויעזען, איז געווען א געמאכט
פארפלענדעניש פון פעטליוראס אגענטען צו פארפיהרען
די אידישע הולטייעס אין א באלשעוויסטישער נעץ ארייז,
צו קענען רעכטפערטיגען שפעטער פאר דער גאנצער
אויסנוועלט דאס אידישע אומגעהייערע בלוטפארגיעסעניש.

דער הולטיי פריידזאָן, האט באַלד זיינער דרייַ
ביינאַכט פֿאַרחאפּט דעם צענטראַלן קוואַרטאַלן-קאָמי-
טעט, מיט די טעלעפֿאָנען און האט געפֿאָדערט אז די
קוואַרטאַלן קאָמיטעטען זאָלן זיי מיטהעלפֿען. דער פֿאָר-
זיצענדער פון דער צענטראַלע, א קריסט וויקטאָר רודניצקע
האָט זיך אָפּגעזאָגט דערפֿון. נאָך איהם האָפֿען זיך אָפּגע-
זאָגט אויך אַלע אידישע מיטגליעדער. סע האט זיך אָפּער
צום אומגליק געפֿונען צוויישען זיי עטליכע כמזרים וואָס
ביי זיי איז געווען א גאַנצער פֿאַרשפּיעל דאָס אַרימלויפֿען
אויף די דראָשקעס, און צו קאמאַנדעוון האָבש איין מו-
נוט, ניט אַכטגעניג דאַרויף וואָס דערפון קען אויסקומען.
פון דריי ביז זעקס אינדערפֿריה זענען זיי אומגעלאָפֿען
און האָפֿען א־אָפּגענעהמען ,די מאַכט', שטיצענדיג זיך
אויף די פיהרגעזאָנטע גרויסאָנער אַרבעטער און דעם גע-
זיכערטען אַכטען פּאָלק. מע קען זיך פֿאָרשטעלען וואָס
פֿאר אַ נארישע, פֿערדישע פֿאַנטאַזימע דא איז אָפּגעשפּיעלט
געווָארען, אז א פֿאָר צענדליג גאסעניונגלעך האָפֿען
,נעקאָהרט וועלטען'. צום אלעמערשטען האָפֿען זיי זיך
באוויזען אויף דער שטאדטפּאהנסטאנציע פּראָסקוראָוו.
דער קאָמענדאנט, א אידישער קויעל, האט זיך אויפֿן
ארט אונטערגעגיבען, אָפּגעטרעטען פונם פּלאַטץ, אָפּגע-
גיבען דאָס געווער און געלאָזט זיך ,פיהרען געפֿאנגען'
פון צוויי שנעקען. נאָך איהם, א אָפּיציער פונ'ם אַכטען
פּאלק, וועלכער האט קוואַרטיערט לעפֿען וואקזאַל ביי
משה שולמאן, האט אויך אפּגעגיבען זיין געווער און
אויך זיך געלאָזט ,פאנגען'. פון די פֿאָסטבעאמטע און

דער שטאדטמיליציע איז דאך שוין ניטא וואס צו רעדען, אז זיי האבען זיך ניט אַקעגען געשטעלט. איטליכער האט ווי פיי קאָמאַנדאָ אָפגעלעגט דאס געווער און זיך גע־ לאָזט „פאננען", אהן וועלכען סע איז ווידערשטאנד, גלאט אזוי אין דער וועלט אריין, אויפן בלויזען וואגט פון די אידיש „העלדען". די פּאַנטאָמימע פון דעם אויפשטאנד־ און איבערקערעניש האט פארגעשפּיעלט וויטער. זעקס א ווייגער אינדער פּריה האבען די היידאמאקעס, הייסט עס, „פלוצים באקומען די אויבערהאנד" אין דער לאגע. זיי האבען, הייסט עס, ארומגערינגעלט די קאסערנען פונם אכטען פאלק, אפגענעהמען ביי זיי, אויך אהן געשלעג, זייער געווער, און אזוי הייסט עס „פארשפּאַרט זיי", זיי זאלען ניט קענען צושטעהן צום באָלשעוויסטישען אויפ־ שטאנד פון די אידען. דערווייל האבען די הולטייעס אונ־ זערע נאָך געווען. סע איז געגאנגען קלאנגען אז דאס אכטע פּאָלק שלאגט זיך און זיעגט, זיי זענען נאך אום־ געלאפען אויף די דראזשקעס, און מע האט געהערט אויף אלע כלים. באלד אפער ווי די פּאַנטאמימע האט זיך פאר־ עגדיגט איז די לאגע איבערגענוג קלאר געווא־ען, אז דאס איז געווען ניט מעהן ווי א פּראוואקאטישער אנשטעל. דאס אכטע פּאלק אליין, הייסט עס, האט זיך ניטוויליג איבערגעגיבען די היידאמאקעס, געפּייטען ביי זיי פארצייי־ אונג און מיט זיי אינאיינעם אננעהויבען עהרליך אויסצו־ראטען די אידישע רעוואלוציאנערען. די הולטייעס אונזערע, די ממורים־פיהרער זענען זיך באלד צעלאפען, אז מע האט ניט געוואוסט וואו דאס געפיין זייערס איז, און די שטאדט

איז געפליעבען עלענד און שטום.

ארום ניין א זייגער אינדערפריה איז ארויסגעלאזט געווארען איבער דער שטאדט עטליכע צעהנדליג ארטילעריע שיס. נאך דעריגען האט אננעהויבען א שטארק שיסען איבער דער שטאדט, פון דער באהנזייט, איבער דער אלעקסאנדרער גאס און נעבענגאסען, פון פיעל מאשינענגעווערען; דאס שיסען האט געדויערט אקעגען א האלבע שטונדע. דערדאזיגער שפתדיגער טאג איז גראדע געווען ווי א זעלטענער שענער פרילינגסטאג, שטיל און וואַרעם, קיין וואלקענדעל ניט אויפן גאַרויאַנט. צוליעב דעם איז ניטקוקענדיג אויף דעם שיסען וואס סע האט זיך געהערט פֿעריאַדענווייז פון פאַרשיעדענע זייטען, זענען פארט געווען פיעל מענטשען אויף די גאסען. א יעדער איז געווען זיכער אז דאס שלאַגען זיך די פאַלשעווקען מיט די היידאַמאַקען. וואס ישע קאַהר זיך דאס אן מיט די פרידליכע איינוואוינער, לאזען זיי זיך רייסען וויפיעל זיי איז פאַליעבט, מיר נעהמען אין דעם קיין אַנטייל ניט. די גרעסטע מעהרהייט נאַטירליך איז געוועסען אין פאר-קלאַפטע שטיבער אין שרעק אזן אין איין פלאַטערן. אין עטליכע סינוטען ארום, האט מען איבער-געגיבען פון אויער צו אייער, ווי דורך א טעלפאָן, אז פונם וואַקואל דורך דער אַלעקסאנדרעי גאס, אין פון די קאסערנען דורך דער קאמניצער גאס, זענען אָננעקומען אייניג מיליטער-רישע אָפּטיילונגען, וועלכע נעהן אום אין שטאדט אזן צעטהייבען אלע אידען פון די גאסען. טרייבען זיי אריין אין די שטיבער, צעשטעלען אומעדום פאטרולען, אזן

לאזן צוריק פון די שטיבער קיינעם ניט ארויסקומען. די אָפטיילונגען וואס זענען אנגעקומען מיט דער קאַמיניצער גאס, האבען פייגעהאנדיג דער טורמע זי געפענט און אלע אַרעסטירטע פון איהר אַרויסגעלאָזט. אפיציעל האט עס געהייסען שפעטער, אז די פאָלשעווויסטישע רעוואלוציאָנערען האבען דאס אָפגעטון, זיך צו הילף ארויסגעלאָזט די אוקראינישע אַרעסטירטע. קיינער נאַטירליך האט אקעגען די אוקראַינער ניט געשאסען, סע איז איינפאַך ניט געווען ווער סע זאל שיסען, די עטליכע הולטייעס וואס זענען געווען, זענען זיך פאלד צעלאָפען, קיינער פון זיי איז ניט געפליבען, אזוי ווי סע קאָהר צו זיין פיי עכטע גאסענהעלדען. נאר געהייסען האט עס אין דעם אינדער-פריה אָפיציעל אז די חיידאמאקעס האבען צעטריבען די אידישע פאָלשעווויקען אין פאריאָנט זיי. דערווייל האט מען שרעקליך באַשאָסען די שטאָדט, מיט מאשינענגע-וועהרען גאנצע זאפען. קיווערטשוק אליין האט גענאר-צעווען אויף זיין פערד אין דער שפיץ פונם מאשינענ-געווער און נעפיהרט די קאמאַנדא. אלס ערשטער קרבן פון דער אַלעקסאנדער גאס איז דעמעלט אינדערפריה ג׳ע-פאלען א העכסט נעפילדעט און טייער איהוש קינד פרי-ליין הנה טראַכטענבערג ז׳ל. אלס רייך און נעפעסטעט אייגאיינציג מאָכטער איז זי דעמעלט ווי שטענדיג שפעט נעשלאפען, באענגסטיגט פון דעם שיסען און גאַסענטומעל זיך ראש אננעטון אין ניט פארזיכטיג צוגעגאנגען צום פענסטער זעהן וואס דאס שיסעריי באדייטעט. נאָוויצקי, קיווערטשוקס אַדיוטאַנט, וואס איז דעמעלט גראַדע געווען

אקעגען דעם פענסטער, איז געווען דער ערשטער אפיציע-
לער נזלן וואס אין דעם מיידעל אויסגעשאָסען פון א
מויזער אין זי נעטייט אזיפ'ן ארט. באלד נאכדעם האט
מען אַרעסטירט אלע די וואס זענען געווען באטיליגט אין די
קוואַרטאַלען-קאָמיטעטען, און ווייטער אויסער זיי פיל פאר-
שיעדענע פארמעגליכע מענטשען, לויטער אומשולדיגע,
וואס זענען דעמאלט זאַנאר אין דער נאס ניט געווען.
די אלע מענטשען אקעגען פיערציג האבען שוין מעהר
די לעפעדיגע שיין ניט געזעהן. פאר מיינע אויגען האט
א אוקראינער אָפיציר א היימישען פאָלקאָוועניקם א זוהן,
א קאוואליעוסקע אייגער, געשלעפט פון דער שטוב ארוים
איינעם א. העלמאַן, א אכטצעהן יעהריג נאַריש אינגעל,
וועלכער איז צוריק מיט א נאַכט געווען אין דער שטאדט-
וואך נאך דער רייע נאך. וועז דאס אינגעל האט זיך
געשטעלט, אז ניט געוואלט גענהן, האט דער אפיציר אנ-
געשטעלט דעם רעוואָלווער צו דערשיסען איהם אויפ'ן
אָרט. דער פאטער האט זיך באהאלטען אין א פּעמדער
שטוב, אבן די מוטער האט אויך ניט ארויסגעוויזען קיין
באזונדערע הייסע מושערליבע אבן האט געלאזט דאס קינד
צאפעלנדיג אוועקרייסען. וזי מען האט שפעטער דערצעהלט
האט מען די אַלע אָפּפּער צונויפגעטריבען בין הינטערן
וואַקזאל, דארטען האט מען זיי געצווינגען א יעדער אי-
נער זאל זיך אויסנראבען א גרוב, אבן אזוי לעבען די
גריבער האט מען זיי אויסגעשאסען אבן אריינגעוואַרפען,
נאר ניט פארגעסען פריהער זיי צו בארויבען. דער בלוי-
טיגער פאָליציפיעל איז געשעהן ארום זויגער צוועלף בין

ביי דערוואַקסענע צייט איז צונעמענהמען נעוואָרען די מאכט ביי דער מיליציעפֿערוואַלטונג און איז איבערגעניבען געוואָרען דער מיליטערישער מאכט. זי האט פון זיך שוין צעשטעלט איבעה דער נאנצער שטאדט, איבער אלע קוואַרטאַלען די אָרטיגע מיליציאנערען, וועלכע האבען ניט נעלאזט קיין אויסיצינען אידען הורכנעהן. מען האט איטליכען נעטרויבען נאר אין די שטיבער אריין. קיינער האט ניט נעקענט פֿאַרשטיין דאס שרעקליכע וואס סע שטעקט אין דרינען. יעדער אוינער איז נעלאבען פֿאַר־שראקען א חיים אן איז נעוועסען ציטערניג אונטער פֿאַרשלאסענע טירען. דאס פֿאַרשלוסען זיך איז מענליך נעווען אין די אויבער־שטע רייכערע נאַסען, אבער אין די ניעדריגערע ארעמערע וואו די חיוער זענען ערנער און שוואַכער, אין פֿאַרשלוס־סען זיך האט מען ניט נעקענט, איז מען נעוועסען באהאל־טען אין פֿאַרשטופט ווי סע ניט איז. אז מע איז נעוואָרען פֿאַרטיג מיטן צעטרייבען, זענען אריין אין שטאדט אריין, דורך דער קאמיניצער נאס פון די קאַסערנען, אין דורך דער אלעקאנדרער פון דער באַהן אראָב, עטליכע הייד־מאַקען־אבטיילונגען — פֿיסגעהר אקענען דריי הונדערט מאן. די סאלדאטען זענען נעמאנגען אין פולער אדנונג. די אָפֿיציע־ען זיינ־ע אויף פערד אין דער שפיץ, די דאקטו־רים מיט די שוועסטער לעבען זיך, אנגעפאקט בינד־מאטע־יאל בייי דער זיים, גלייך ווי מע נעהט אין אמת־ן אַיין צו שטורמען א נעפֿאהרליכען פיינד וואס מע הארף זיך רעכטען אויף מאסען פארוואונדעטע. די נאנצע

קאמע־יע איז נעמאכט געווארן נאר צוליעב דעם מע זאל דערמיט צוזעקן דאס אָננעוועהליכע, שוידערהאפטע מע־דעריי, אין צו האבן א אפען מויל צו דערצעהלן דער גאַנצער אויסענוועלט אז מע האט זיך געצאָגן שיט די באַלשעוויקען, אז די אידן פון קליין ביז גרויס האבן געקעמפט מיט זיי, אז נאר א דאַנק דער טאפפער־קייט אין העלדענמוט פון דעם שטאַרקען היידאמאַקען־כאָלדאט איז געלונגען די שמאָדט אויסצונעהמען.

ביים א־אָפּגעהן אין שטאדט אריין, מיט דער אַלעק־סאנדרער פון דער דוואָריאַנסקע אן, אין מיט דער קאמי־ניצער פון דער אַלעקסאנדרער גאס האבן די היידאמאקע־אפטיילונגען אפגעטיילט פון זיך, ביי יעדען הארן קליינע באַנדעס, וועלכע זענען דאָרטענארושער אראפגענאנגען אין די נידער־גערע קוואַרטאַלען אריין, וואו אידען וואוינען אם מיסטען געדאכט און ענג. א באגלייבטער איד, מ. ד. וואס האט געוואוינט אויף דער אַפטעקער גאס, און האט ארויסגעקוקט דעמעלט דורך א שפּאַלטיקעל פון א פאר־האנגענעם פענסטער, האט געזעהן זייער אנקומען אהין א זיינער 3 ביי טאָג. זיי זענען געווען אין מיליטערישער א־דנונג מיט אפיצירען, דאָקטוירים און שוועסטער ביי דער זייט. זענען געווען דארטען אקענען אכטציג מאן, דא־בען זיך דארמען אפגעשטעלט און דורכגעמאכט דעם מי־ליטערישען מושטער: ‚רעכטס! לינקס! אינאיינעם! צע־שפּרייט!..‘ ביי דער לעצטער, קאמאנדא, האבען זיך די ווילדע באנדיטען צעשפּרייט גרופענווייז, צו דריי-פיער א גרופּע, זיך א וואַרף נעטון אויף אלע ארומיגע אידישע

הייזער אין יענער גאס דאס אָנפאלען איז געווען נאר מיט מעסערס און שפיזען, ווי דער שטענער איז פיי נע־ בוירענע קוילערס, מע זאל מאָרדען אין דער שטיל, עס זאל ניט הערען און ניט ווייסן איינער פונם צוויי־טען, קיינער זאל ניט טראכטען פון וועהרען זיך. איבער דער גאס האט זיך דערהערט באַלד א ענגסטליך יעכצען, א טויטשרעקליך גרילצען באלד א פלוצימדיגער שאַ, שטיל ווי אין א גרוב. זעלטען, זעלטען האט מען געהערט א שום, דער שום איז נאר דעמאָלט פארגעקומען ווען א איד איז דורכגעלאפען אויפהעבענדיג א געוואַלדנעשרייי צו וואָרע־ נען זיינע אייגענע, אדער נעבענפיי וואוינענדע אידען, האט איהם די קויל באלד נאכגעיאגט און שטיל געמאכט. דריבער טאקע האט מען אין איין גאס רעכט ניט גע־ וואוסט וואס סע טוט זיך אין דער צווייטער. מע האט נאר געפיהלט א פארדוטפענעם שוידער א פויטשרעק אין דער לופט. אז מע האט נעקוילעט אויף דער אַפּטעקער גאס האט מען ניט געוואוסט אויף דער קופּעטשעסקאַ, האָטש דאס איז אין גאס לעבען דער אנדערער, און אזוי אומעדום, האט אין גאס ניט געוואוסט וואס סע טוט זיד אין דער צווייטער... אבוואָהל אין שטאָדט איז נע־ שטאנען א שווערער טומעל, א פינסטערער גוואלדיגער שרעק, נאר וואס אייגענטליך סע קומט פאר האט קיינער ניט געוואוסט. ביי זא לאנג איז שוין גאנץ גוט פאר־ שטענדליך וואס אלע אפּפער זענען אויסנעקוילעט געוואר־ רען נאר ווי די שטומע שאָף.

דער אויוועגדערמאהנטער באנלייבטער מענש מ. ד.

האט אליין געהערט מיט זיינע אויערן ווי א אוקראיני־
שע שווסטער האט נאָכגעשריען די נאָכ אָנענדיגע בייז
זע שלענג — „מארדעט! קוילעט! שניידט שטיקער! לאָזט
ניט איבער קיין לעבעדיגן! מאָרדעט יונג און אַלט!"

יעדער טריט פון די בייזע שלענג איז געוואָרן פאַר־
נאָכן מיט אידיש כשר בלוט. נאַנצע טויכן האָבן פאַר־
פלייצט די הייף, אלע טירן און פענסטער זענען נעווען
געפראָכן אין אויסגעשלאָגן, דורך וועלכע די טייוועלס
האָבן זיך אריינגעריסן אָדער די אָפּפער אליין האָבן
זיי אויסגעשלאָגן, וויל זיי האָבן געדאכט אַנטקויפּען־
דיג זיך צו רעטן. סע געווען שטיפער פון 10—15 טויטע,
וואו סע זענען אויסגעקוילעט געוואָרן דרויי פיער דורות
פאר אַ מאָל; וואו עלטערן, חתן כלה אין געסט זענען גע־
בליבן לעגען טויט, פאַרוואונדעט אָן געשענדעט אין
דעמאיגענעם עסצימער וואו זיי האָבן זיך ערשט צוריק
מיט א מינוט נעפּייעט מיטן נייעם פאמילין לעבען. סע
געווען פיער שטיבער וואו סע ניט איבריגעבליבן קיין
איינציגער לעבעדיגער. פון פיעל, פיעל שטיבער איז
איבער נעבליבן, ווי דורך א וואונדער, אייניגע קינדער
ווי אויף א געדעכטניש. פיעל זענען נעשטאָרבן באַלד
אָדער שפעטער א טאג פון זייערע טייטליכע וואונדען,
אין צעהנדליגער מעהר האָבן זיך ביטער גראנגעלט
פיל טעג און וואָכן, מיט די פרעגעדיגע שמערצען,
איידער דער טויט האט זיי באַפרייט פון דעם פיטערן לע־
בען. די וואונדען זענען געמאכט נעוואָרן אזוי שלאַג־
נענדיג, אזוי טייוועלאָניש פאַרבינען, אזוי נידערטרעכטיג

אז ווי זאָלן די טויטשמערצען וואָס מעהר פּאַרשאַרפֿען
אין קוועלעריישער מאַכען. פּיעל עלטערע מענטשען אין
קינדער האָט מען געפֿונען טויט אָהן נעזו, אָהן העגד,
אָהן פּיס. פּיעל לעבעדינע קינדער מיט איינע הענד אין
מיט איינע פּיס, אָדער אינגאַנצען געפֿליעבען בּיי איין
האנד מיט איין פּיס. קינדער אין די וויעגען האָט מען
געפֿונען געשטאָכען אין בּויך, אין קאָפּ, אין די אויגען.
פּיל מיידלעך געשענדעט אין דערשטיקט דורך זייערע
מע־דערס, אדער מיט איסנעשטאָכענע אויגען, אפּגעשני־
טענע בּיסטען, מיט אלערליי טיטליכע אין שמערצליכע
וואָנדען, וואָס מעהר פּיטערער אין שוידערהאפֿטער דעם
לאַנגואַמען טויט צו מאַכען.

דער ערשטער קרבן איז דער אלעקסאַנדרער גאָס
איז געפֿאלען דער בּעלעטאָר פּונם קינא „מאדערן", צו
וועלכען סע צוגענאַנגען דער קוילער סימאַנקא אליין,
האָט נעזויזען דער בּאַנדע זיינער א בּיישפּיל, האָט אים
דעם קאָפּ אַ־אפּגענעהמען אין פּאַ־פּלומיגטערהויט די
שווערד צוריק אין דער שיידע אריינגעלענט, אין זיך רוהיג
נעגאַנגען אין דער נעפּענפּידיגער פּוילישער קאוויארניע
קאוע טרינקען.

אויף דער קאָמעניצער גאָס איז דער עלטערער קרבן
נעוועזן א קליין שען זעקס־עהרינ מידעלע. דאָס קינד איז
געגאַנגען פּאַרפּוצט, נעזונד צו א הבּרתע זיך שפּילען. סע
קען זיין אז די עלטערן האבען נאָ־ נית נעזוכט דערפּון.
דאָס קינד האבען באַנעגענט צוויי היידאַמאַקעס און האַ־
בּען עס מיט א נעלעכטער בּאלד נעהאַפּט אויף די שפּיזען,

עם אזוי צאַפּלענדיג אין דער לופט געהויבען און גע- וואַרפען.

די סצענע האט געוען פונם צוויטען שטאק פרוי דערמאנער, פיי וועלכער זענען גראדע דעמאלט געשטע- גען הייראמאקען-אָפּיצירען. זי האט עם דערזעהן און מיט פּאַרצווייפלונג זיי דאם אנגעוויזען. די פיינע אפיצירען האבען דאַרויף גארנים געענפערט, זענען זיך אויפגעשטא- נען און אוועקגענאנגען. זיי האבען זיך דערפון דערוואוסט או דאם קוילעניש האט שוין אנגעהויבען, זאלען זיי נים זיין דערבּיי און נים שטערען די אַרבּייט.

אויף האַרן אַלעקסאַנדרער און אַפּטעקער נאם, פונם צוויטען שטאק, דורך א שפּאלט אין א פענסטער האט לאַואַר נאָלדמאַן געזעהן ווי לעבּען דערוואַיעדם הויז איז דורכגענאנגען א יוננער קאמערסאנט פון א יאהר פיפ- צעהן. צו איהם איז פון ערגעץ א זייט, באלד צוגעשפּרינ- גען א הייראמאק, ער האט איהם נעזעהן עפּעם צו איהם רעדען. „וואס", נאטירליך האט ער ניט געהערט, נאר נעזעהן האט ער ווי דאם קינד האט זיך באלד געשטעלט אויף די קניען אין דעם קאַפּ פאַרריסען ארויף. די ווילדע בייוע שלאַנג האט באלד אנגעהויבען צו פיהרען פאַמעליך דאם מעסער איבערן האלז. דאם קינד איזבאלד געפאלען

אויף דער קופּטשעסקאַ גאַס איז געפאַלען דער באַוילי- רפּיר' יוסף דוד שמיליאָוויטש זיל, א אַלטער צעפּראַכענער איר אינאיינעם מיט זיינע צוויי קליינע אייניקלעך, מיידעלעך, אז די הייראמאקעס זענען צו איהם אין שטובּאריין האט ער זיך פּיי די שלענג געפּייטען זיי זאלען איהם לאזען לעבּען צולויפּ די צוויי קליי- נע אייניקלעך, פּרענען זיי איהם דאַרויף—,דו ביסט עס דער

צדיק דאָ? — אז ער האט עס זיי באיאעט האבען זיי מיט א בעז געלעכטער געזאָגט „אַ, אַ! דו ביסט עס דער וואס האט געפֿינגט אונזער יעזוס קריסט!“... צום אלעמ־ ערשטען האָבען זיי איהם נעצוואוננען זינגען שפּתדינע זמירות, שפּעטער נעגייט מאַנצען אידיש טענען, דער־ נאָכדעם שפּרינגען אין שטוב אַרויף און אַראָפּ פון דער סאָפּע, אומיסטען ווייל ער האָט זיי געזאָגט אז ער איז א געפֿרייטער, האָבען זיי איהם אזוי לאַנג געקוועלט ביז די נעדערעם זענען איהם אהוים, נאַכהער איהם אָנגעצונ דען די באָרד אין געפּרענט דאָס געזיכט, איהם ארויס־ נעקוועטשט די נעדערעם אינגאנצען אין צום לעצט נע־ שטאָכען. נאר איידער ער האָט זיך דערוואַרט אויף דעם ביטערן טויט האבען די מערדער פּריהער פּאר זיינע אויגען געקוילעט זיינע צוויי קליינע אייניקלעך. דאס אלעס האָבען געהערט דעם רבינס איידעם שלום טוועַרסקאי מיט דער טאכטער זיינער, וועלכע זענען דעמאלט געלעגען פּא־ האלטען אין א נעבענצימערעל אומפּאַמערקט.

מע דערצעהלט אז דעם שבת אינדערפריה, האט דער רבי געהעגדיג צו זיך אין שוהל אריין דאוועגען, נע־ פונען א שמיקעל בלעטעלע פון א טידור, ער האט אי־ בערגעליינט דאריף דאס שטיקעל פּסוק „יפיל מצדך אלף ורבבה מימינך“, איז ער דערפון זעהר טרויעריג און דער־ שלאגען אומגעגאנגען די גאנצע צייט. איך פון נים קיין חסיד, און נים קיין אנהענגער פון רבנים, נאר דעם אמת דארף מען זאגען אז רבי יוסף דוד ז״ל איז געווען איינע פון די גוטע אידן וואס פּארדיענען זיך מע זאל זיי אכ־

טען אין שעצען. ער האט זיך געלעפט שטיל פאר זיך, איינפאך אין פראסט, האט זיך קיינמאל ניט געמישט אין שטאדטזאכען. אלע זיינע אנהענגער זענען געווען ווי ער, שטילע פשוטע לייט, קליינהענדלער אדער האנדווערקער. ער האט נעקענט זייער לעפען אין ליידען. האט נעוויאוסט אין א נויט ווי צו ראטעווען, אין צו זאגען א אמתדיג מיט-לייד־וואורט. אלס מענטש איז ער געווען א סימפאטישער א ד פון א יאהר זעכציג, אדער וועניגער עפעס, פון מיט-לען וואוקס, מיט שענע שטילע חארצליכע איינען, א אפען ליכטיג געזיכט, מיט א שענער נרויער באדד. זאל ער האפען דעם ליכטיגען גן עדן.

אין זינקווער נעסעל, הינטער דער קאמיניצער נאס איז נעפאלען דער הויכנעפילדעטער עדערער יונגערמאן, אין שטאלצער סיאניסט יוסף אינגבערמאן ז"ל, נייגעריק יאהר אלט: ער איז נעגאנגען דעם שפת פיטאנ צו זיינעם א חבר ליען א אידיש בוכעל. ער האט זיך ניט נערעכט אז אין דעם קליינעם פארווארפענעם נעסעל זאל איהם עפעס שלעכטס באגעגענען. פלוצלינג האט איהם אויף דער גאס אנגעיאגט א הייד־מאק אין האט איהם מיט דער שפיז דורכגעפויערט. די ריינע צארטע זעלע זיינע האט ער אויסגעהויבט מיטן אידישען ערנעפענסהייט אויסנעשריי „שמע ישראל". טויטלידך פארוואונדעט, ניט קומענדיג צים זינען איז ער נעליעגען עטליכע שטונדען אויף דער גאס, אין קיינער האט ניט נעוואגט איהם אריינצונעהמען. ערשט שפעט פיינאכט, מיט גרויס מסירות נפש האט מען איהם אריינגענעהמען אין א נעהנסטער שטוב אריין,

וואו ער איז דער־נאננען:

טאפּער אין העלדיש, ווי סע קען זיך פּיי דער נייער אידישער סיאניסטישער ענערגיע, זענען געפּאלען פּאטער און פּיער זיהן שפּירא אויף דער קאמיניצער נאס, אין זיין אייגענעם פּופּעט פּון סאדעווּאסער: מיט פּלעשער אין די הענד האבען זיי זיך נעשלאָגען מיט עטליכע בא־וואפענטע חיידאַמאַקעס און יענע האבען זיי ניט געקענט פּיקומען. פּיז זיי האבען ניט צוגעדרופען צו זיך צו הילף נאך עטליכע חיידאַמאַקעס פּון דער גאס און האבען זיי דאן אלע אנידערגעלעגט.

מענטשען וואס זענען געליענען אויף די פּיידעמער באהאלטען, אויף דער אייגענער קאמעניצער נאס, לעבען טרופּמאנס הויז, האבען געהערט אין געזעהען דורך שפּא־רינקעליך, ווי עטליכע חיידאַמאַקעס האבען צוגעטראָגען צו א וונגעמאן מיט א קריסטליך נעזיכט און געפּרעגט איהם צו איז ער א איד צו ניין. וועז ער האט זיי נע־ענטפערט „יאָ", זענען זיי באלד צוגעטרעטען איהם צו שטעכען. דאדורך האט ער פּראטעסטירט, און נעזאגט אז ער האט נעדיענט אין דער רוסישער ארמיע אלס וואלאנטיער, האט פּארן טויט קיין מורא נים, און דערפּער אויך זיי ווילען איהם טייטען דאדפּען זיי עס טוען אויפּן מילימערישען שטענער־שיסען ניט שטעכען, דאדורך האבען זיי איינגעוויליגט, אין ער האט זיך, מיט אפענע אויגען אין שטאלצען בא־וואסטזיין אנידערגעשטעלט פּיי דער וואנד און פּרויי אויפּ־געזאהמען דעם טויט דער יונגער מאן, ווייזט אויס איז

געווען א פרעמדער, וויל וויפיל איך האב ניט נאכגע-
פרעגט נאך זיין ליבען נאמען האט מיר איהם קיינער
ניט געקענט אנזופען. שלאָף רוהיג אומבאקאנטער טייע-
רער, שטאָלצער ברודער!

רבי שמואל קיבריג זי"ל א איד א ארטאדאקס, פון
קארנץ זיבציג יאהר, נאר א שטארקער און שטאלצער
אמאָליגער איד, איז אויך געפאלען ווי א העלד, ער האט
געלעבט אין זיין איינען הויז אויף דער קאמערשעסקע
נאס. וועו צוויי היידאמאקעס האבען זיך אריינגעריסען צו
איהם אין שטוב אריין, האט זיך די פרוי זייגע מיט איין
זוהן נערעטעט דורך פארשטעקען זיך ערגעץ אין א זיי-
טענציטערעל. געפרובען איז אין שטוב א קראנקער זוהן,
א לונגענזיכטיגער. ליענען אויף דעם בעט, און צוליב איהם
דער אלטער טאטע, און ניט געווויכען פארן זיכערן טויט.
מיט א אידיש האקמעסער אין האנד האט ער זיך ge-
שטעלט שראנען מיט די צוויי גיפטיגע שלענג און איז
אזוי העלדיש געפאלען. דעם קראנקען לונגענזיכטיגען
האבען די הינד געשטאבען.

אויף דער גאס סטאַ בילוואַרנא זענען צוויי אלטע
לייט, דער מאן רבי ברוך וואָהל נ"י,דעם דערצעהלערס א
פאטער, א איד פון נאהענטע נייגציג יאהר אין די פרוי
פון טיעפע זיעבציג, אין דער צייט וועו פאר זייערן א
פענסטער, פא- זייערע איינען איז א שלאַנג נאבגעלאפען
אין נאכגעשאבען א היימישען יונגענמאן, אין דערהרגט
איהם. אין דער צייט זענען זיי זיך געוועסען אין שטוב
פארמאכט שט·ל און רוהיג אין געואנט תהלים. דער איד

איז א עכט עהרליכער אַרטאַ־אָקס, א גרויסער אנהענגער פון די זינקווער רבים, און אייגער פון די רבים האט אים שוין לאנג געשענקט עפעס א גוטאידיש ספר פאר א קמיע. איצטער אין דער נעפאהר איז דאס ספר נעליע־נען אפען טיש, אזוי ווי סע זאל היסען — ביי דער ויאך, ביי זיין ארבייט. אין דעם בעדערשטען ציטער ביי דעם אידען, איז גזעסען א קאמיניק א יונגער פאַליאק, וועלכער האט נעקענט דעם עהרליכען אידען פון זיין קינדהויט אָן. דערווייל האפען זיך אריינגעריסען דריי הוידאמאקעס אין פעדער־ציטער אריין צום פאליאק, אין האבען אים דראהענד געפרעגט צי סע וואוינען דא נט קיין אידען, די צוויי אלטע לייט הערען די מויטפוּאנג פון יענער ווייט טיר, אין זאגען זיך שטיל זייער תהלים. דער יונגער פאליאק ענפערט מיט פאדרום — „אהר זעהט דאך אז—ניין!“ די שלעגג גאהן זיך אוועג אין די אלטע פלייפען לעבען: דער אלטער דער־צעהלט עם איצ־טער מיט פאַנינגען ידען אייניגען, פאפיצט מיט פעל אויגעלחייטען, אין איז פעסט איבערצייגט אז געהאלפען האט אים נאר דאס אפענע גוטאידישע ספר, די גוט־אידישע קמיע.

דאנעבען האט א היינט נער אידישער דאקטאר א רוים־מאן אינער, אדויסגעזוּכטען קלייניגקייט אין דער־שלא־גענקייט. ווי מענטשען דער־צעהלען, איז ער אין דערדאז־גער צייט גלאפען אויף דער קופעטשעסקא נאס, פונם אידישען שפיטאל וואס גפענט זיך אויף דער קאמניצער, דורך דער אפטעקערסקא, צו זיינעם א פיינר געוואהר

צו ווערן וואָס סע טוען זיך פּיי איהם. אויף דער גאַס האבען איהם איבערגענעהמען די היידאַמאקעס און האבען איהם געפרעגט צו איז ער אַ קריסט אדער אַ איד? דאָרויף האט ער זיי געענפערט — „איך בין אייער דאָקטאָר (Ya wasch wratch)" און האט זיי אָננעווויזען דעם רויטען קרייץ, וואס האט געטראָגען אלס שפּיטאָל דאקטאָר אויף דעם ארעם. זיי האבען זיך דאָרגענען געהייסען וועזען דעם „אידישען צייכען", און אז דער דערשלאָגענער האט עס זיי געוויזען האבען זיי איהם באַלד דערהרנעט.

פון די ערשטע אָפּפער איז נעווען אויך דער עהרליכער און מענטשליכער פּראוואָסלאוונע דיאקאן קאטשאַראוסקי. וועז די קוילער זענען אַראָפּ טיף אין שטאָדט, אין די אידישע געסליך אריין לעבען סאָבאָר, אין דער דיאַקאן וואס איז דאָרטען צופעליג דורכגענאנגען האט דערזעהן דאס בלוטפּארגיעסען, איז ער ערשטענט ארוים פון דער קירכע מיט א קרייץ אין די הענד און געשריעגען צו די מערדערס זיי זאלען זיך דערמאהנען אז זיי זענען קריסטען, און זאָלען קיין אומשולדיג בלוט ניט פּארגיעסען. מיט זידלעריין אין שימפּינגען זענען איהם די היידאַמאקעס באפאלען און געשטאָכען.

— —

סע זענען נעווען פיעל ווידערשפּרעכליבע ערשיינונגען בּיי די מערדער, וואס כע איז אומבעגליך דאָס צו פּארשטעהן אהן א טיעפער מאסענפּסיכאָלאגישער אַנאליז. דעמעלט וועז אויך באנדע האט זיך אריינגעהאַפּט אין דער נושאי-המטה שוהל, און געטראפען בּיי די טישען סאמע אלטע

אריבע פשוטע אידן לערנען אדער זאָגען תהלים און האט זיי ניט געשוינט און כמעט אלע אויסגעקויעלט, אדער שווער פארוואונדעט, האט א אנדערע פאנדע געטראָפען פיעל ישיבה-יונגלינג אין דער מאַקאוויוער ווילדערניס, וואס זענען זיך אהין צונויפגעלאפען באהאלטען זיך. די קיבוצים זענען שוין גרייט געווען זיי אויסצוקויעלען, נאר דער אָזיציר זייערער האט זיך עפעס באדענקט און געפרעגט די טויטדערשראָקענע קינדער, ווער זיי זענען און וואס זיי טוען דאָ. זיי האבען געענפערט אז זיי לערנען דאָ תורה. דאַרויף האט דער מערדער א כאַך געטון מיט זיין האנד — „אַנו זיי צום טייוועל!" און איז אָפגעגאנגען ניט באריהרט זיי.

אויף דער נאַבערשינע נאַס, שוין פאר נאכט, האט זיך אין א קליין אידיש שטיבעל אריינגעהאַפט א פארבלוטיגטער מערדער. עס האט דארטען געטראפען א טויטדער שראקען אָרעם וויבעל מיט א קינד אויף די הענד. דאָס קליינע קינד האט דערפיהלט דעם טויט לעבען זיך אין האט אָנגעהויבען יאָכערליך צו שרייען. דער מערדער האט זיך באדענקט, האט זיך אנידערגעזעצט, זיך געהיי־סען דערלאנגען אַ טרינק וואכער, האט באיוהינט דאס וויבעל, האט מיט דער פארבלוטיגטער האנד געגלעט דעם קינד דאס קעפעל, און האט ענדליך געזאָגט — „אָ! ווי מיעד איך בין!"

און אויף דער קופעטשעסקא נאס, האבען זיך אריינ־געריסען זעקס באַנדיטען צו איינעם א יענקיל לאנגלעבען אין שטוב אריין, זיי האבען געטראָפען מאַן, וויב און

קינדער וויינען אָן בייטען מען זאל זיי לאזען דאס לעבען. פינף פון די קוילער זענען שוין פארטיג נעווען זיי דאס לעבען צו לאזען, נאר דער זעקסטער האט זיך איינגעשפארט אז ער מוז דעם מאן דערהרגענען, ווייל ער האט שוין היינט דערהרגעט ניינצעהן, מוז ער אלזא פארענדיגען מיט צוואנציג. דאס וויבעל איז איהם געפאלען צו די פיס, האט נעקישט פיים מערדער די הענד, האָט איהם אפגענעבען אלעס פון דער שטוב, אין דאס אלעס האט ניט נעהאלפען. דער אומגליקליכער איז נעמאָרדעט געוואָרען.

שוין אויפ'ן אנדערן טאָג, זונטאג אינדערפיה, ווען סע שוין נעווען קיין מאסענקוילעניש, נאר ערגעץ וואו אייניצינע מאָרדען, איז אין זינקיווער נעסעל אריין צו זיך צוריק א וויבעל אין שטוב אריין. איבער דער נאכט איז זי נעליעגען ערגעץ באַהאלטען, און אינדערפריה אז סע איז שוין שטילער נעווארען איז זי נעלאפען אַהיים נעוואָהר ווערען צו איהר מאן און קינד. זי האט זיי ביידע נעטראָפען דערהרגט. דעם אומגליקליכען וויבעל איז דער זין אחאָב זי האט נעהאַפט דאס טויטע קינד אויף די הענד אין איז דערמיט ארויסגעלאָפען אויף דער גאס מיט ווילדע געשרייען. באלד איז צו איהר צונעשפרונגען א מערדער אין האט זי דערשאסען. דאס פארקומען האט נעזעהן די פאמיליע איוואנקאָוויצער פון אַ לאָך אויף א בוידעם, ווען זי איז נעליעגען די נאנצע צייט פאר־שטעקט.

פיעל מענטשען האָבען מיט בלויזע הענד נעריעסען די מעסערס פון איינציגע היידאַמאַקעס און זיך אַזוי גע-

רעטעט דאס לעבען. פון די אלע ערטער וואו די מער־
דער האָבען דערהערט אַ רעווָאלווערשוס האָבען זיי אָפ־
געטרעטען. אים אַלגעמיינעם האָבען זיי אלע אַהויסגעווי־
עזען די פֿאָדלע נידערט־עכטיגע שלאַנגענזעלע אָנצופאלען
נאר אין דער שטיל הינטערן רוקען, נאָר אויף קינדער,
אלטע און שוואַכע און געווָהרלאָזע; צו שרעקען נאר ווי
מענליך שמערצליכער און פֿיינליכער; צו פֿרייען זיך אקע־
גען יענעם טויטשמאַרין און אַנגסט. אומעדום נאר וואו
זיי האָבען נעשפּירט די קליינסטע מעגליכקייט פון ווידער־
שטאַנד, אימעדום וואו זיי זענען ניט געווָהרן פֿאַרזיכערט
אז זיי וועלען נעהמען די אויבערהאַנד מיט דער צאָהל,
האָבען זיי שטילשוויינענד אָפגעטרעטען און אַוועק. נאר
אַווינע ערטער זענען געווען זעהר וועניג, ווייל דאס אנגע־
הייערע אומגליק איז געווען אומגערעכט און אומגעוואַרט:
איין שטוב האט ניט געוואוסט פון דער ציוויטער, איין
נאס פון דער אַנדערער.

— —

סע ווערט צו גיבען א צווייי דריי טיפען פין מענטשען און
קינדערליבע וואס כע איז פֿאַרנעקומען אין דער פלוטינער צייט.

אין דעם פלוטינען בייטאָג, ווען דער מאַסעמאָרד
האט געפלאָסען ווי אַ בריטער טייך איבער אלע גאַסען,
און אלע שטיבער זענען נעווען פאַרקלעמט און פארקלאַפּט
איז נעל אָפען א איד מיט א צעהאַקטען קאָפּ איבער דער
קאָמערטשעסקע נאַס, פון ר' שמואל קאפריוס גאַסטהויז
ארויס אויף צו דער פאכע צו. דער איד האט געשריעגען
און נעפּייטען הינטער אלע טירען, הינטער אלע פענסטער

מע זאל איהם אַרײַנלאָזען, און קיינער האט איהם ניט
געפֿעלט, פֿאר שרעק. אין שוואַכע אידינע פֿרוי יעקב
טשה ווערצמאַן האט ניט געקענט איבערטראָגען דעם אי־
דענם ביטער געשריי, און מיט פֿיעל לעפֿענאיינשטעלעניש
געפֿאָטען דעם מאַן געהן עפֿענען די טיר אין דעם אידען
אריינרופֿען און אריינלאָזען. זיי האָבען איהם די וואונדען
אָפּגעוואַשען און איבערגעפֿינדען. דער איד איז געפֿליעפֿען
לעפֿען און זיי אליין איז קיין בעזע ניט געשעהן. דאגענען
זונטאג אויפֿדעראַכט ווען דאס מאַסענקוילעניש איז שוין
געווען פֿאריבער, נאר דער נעכטיגער טויטשרעק איז נאך
געווען יעדען פֿאר די אויגען, איז אין א זעהר אנשטענ־
דיגער און רייכער פֿאַמיליע ש—ן נעקומען א געמיינער
פֿרודער מיט פֿרוי און מיט זיינע פֿיער קינדער צו זיין
שוועסטער, ווייל זי איז געזעסען אין די אייבערשטע, עפֿעס
באַוואָרענטערע, גאסען צו איבערנעכטיגען דאָרטען א נאכט.
מע האט זיי ניט ארויסבאַלייט נאר דער שוועכטערס טעכ־
טער האפען געגיבען דעם פֿעטער א אָנצוהערעניש — זיי
חיסט עס האפען אקענען דעם נאָרנישט, וואס ער מיט
דער גאנצער פֿאמיליע זעקם מענשען זענען נעקומען צו
זיי, נאר סע איז שוין עפֿעס צו פֿיעל בײַ זיי אין שטוב.
פֿון אלע זייטען קומט מען זיך צו זיי צונויף. די פֿאלנע
דערצון איז געווען, וואס די נאנצע פֿולע וואך, האט־ש
דאס נעפֿאהר איז נאך געווען זעהר גרויס אין שטאדט,
נאר דאָרטען אויוען איז געווען זיכערער, פֿארט האט
דער געמיינער פרודער מיט דער פֿאמיליע זיינער, ניט גע־
וואגט אַהין צו קומען, און בעסער אין נעפֿאהר נענעכטיגט

אין דער היים, אייזער צו נעהן צו די רייכע קוזינעס מיט איוינע אָנצוהערעניש־שען.

אויך דער כאָפּאָרנע גאס, ניט וויט פונם סאָפּאָר, דעם שפּוּתינאַכטס, האט זיך א פּאמיליע באהאלטען אויף אַ ביידעס, די פּאמיליע האט געהאט א קליין קינד אויך, וואס מע האט עס ניט נעקענט איינשטילען פּאר קיין פּאל, ניט מיט זיינען ניט מיט אנדערע מיטלען אין דרויסען האט מען דעוויל געהערט מאָרדנעשרייען, רוישען און טומלען זיך. צו באַוואָרענען זיך, אז די נעפענגיס נע־הענדע היידאמאקעס זאָלען ניט דערהערען דאס נעוויין, האט די פּאמיליע ארויפגעוואָרפען אויף דעם קינד א קי־שען אין דערשטיקט עס.

און זונטאָג אינדערפריה, ווען עטליכע היידאמאקעס האפען זיך ארויסגעריסען צו שיינקערן אויף דער אַלעק־סאנדרער גאס, אין אייערשטען גאָרען ארויס, און זענען אומגעלאַפען פון ציטער צו ציטער זוכען און הרגענען די מענטשען, האט א אלטע באמע זיך נעשטעלט אויף דער שוועל, אקענען די עטליכע קויליס, ניט נעלאָזט זיי באלד אריינערטרעטען, און דערמיט געניפען א איבעריגע מינוט, צייט איהרע קינדער זיך צו באַהאַלטען אינטער די בעטען אין אליין האט זי דערפאר מיטן לעפען באצאהלט. האראקטעריסטיש איז צו דערצעהלען, דאס טייוועלאָנישע מערדערוי פון די שלענג, אז דעמאָלט ווען די אלטע האט מיט טויטקרעכצען נעענדיגט איהר לעפען מיט אזא העל־דענטהאַט, האט אין היידאמאק נעבאכט זיך צ׳פאס דער־פון, זאָנעריג אז דער אַלטער איז עפּעס ניט גוט נעווא־

רעך, זי קרעכצט, און האט זיך אָפּגעשטעלט און אָפּגע-
מיזן זיין שווייגערישע זאך אויף דעם טויטען קערפער.
דאס אלעס האָפּען געהערט אין נעזעהן די באַהאַלטענע
קינדער פון אונטער די פּעטען וואו זיי זענען געליגענען.

מע הארף דערצעהלען די וואהרהייט, אז דעמלט
ווען די קריסטליכע נאנען אין האַלבאינטעליגענצייע האט
ארויסגעווייזען נרויסען אינדיפערענטיזם און גלייכגילטיג-
קייט, האָפּען די מאזורען, וואס באשטעהן פון סאמע
פשוטע פויערן קלייניגענדלער און פּהרבאַנעק, זיך באצוי-
גען צו דער אידישער באפעלקערונג זעהר מענטשליך אין
נעטרייי. אזוי דאט א קריכט אויף באַלאָנקאַנע נאס
אריינגעלאזט צו זיך פיעל צעהנדליגען אידען זיך צו בא-
האלטען בייא איהם, און ער אליין איז געשטאנען די גאנ-
צע שפּותינאכטסטיגע נאכט אין דרויסען אויף דער וואך,
צו זאגען אלע פּארבייגעהענדע קיילערס אז דא איז א
קריסטליכע שטוב

איינער א שינקענאכער אָפּאַליוסקי, א טשעך,
האט דעם שבת בייטאג באַהאַלטען בייא זיך פיעל וויבער
און קינדער, פון דעם איינעגעם אידישען הויף אויף דער
אַלעקסאַנדרער נאס וואו ער האט געוואוינט. וואן אירן
קינד האט אנגעהויבען שטאַרק צו ווינען און שרייען,
אין ער האט מורא באקומען, מע זאל צוליעב דעם נעשרייי
נישט דערווייסען זיך פון עטער וואו בע איז געליגען
פּארשטעקט, איז ער אראפּגעלאפּען אין דער שווייגע-
שטאל אריין, שטארק געיאגט און געשלאגען די שווייגען,
אזוי אז זייער קוויטש ערויי האט פּארדעקט דאס קינדליכע

געווייז און נעשריי

צוויי פרעמדע מיידלינ האבן שפת פייטאג געזאלט אפפאהרן פון דער סטאנציע גרעטשאָנע קיין קאמיניץ אז מע האט אפער אויף דער סטאנציע אויך נעהרגעט, זענען זיי פון דארטען נעלאפען מיט די פאהנגלייזען צו דעם שטאדט און אזוי ארום געקומען אויף דער מיליאנע גאס. דא האט זיי איינער א טרימפאוועצקע געטראפען שטעהן וויינען, האט זיי במעט מיט נעוואלד אריינגע שלעפט צו זיך אין שטוב אריין און איפערגעהאלטען, עטליכע טעג, ביז סע איז רוהיגער און זיכערער נעווארען און זיי זענען זיך אהיים נעפאהרן. מע דערצעהלט נאך אזוי — ער האט מורא נעהאט זיי בייזע פיי זיך אין שטוב צו האלטען, האט ער נאך בעסער פאוואהרענט, איינע האט ער נעלאזט ביי זיך, און די צוויטע האט ער איבערנעפיהרט צו א אנדערן באקענטען קריסט.

אויף דער נאבערשטנע גאס, לעבען דער פאסע צו האט מען וונטאג, ביים אויפקליאבען די טויטע, געטראפען אין א שטוב וואו אלע דערוואקסענע זענען אויסנעהרגעט נעווארען, נאר אין אייניציג זיינקינד וואס א אלטע מאמע זורקע האט נעהאלטען אויף די הענד און פארגאסען עס מיט מילך סע זאל ניט וויינען.

פיעל מאזורען אידישע שכנים, זענען דעם גאנצען שבתדיגען בייטאג נעשטאנען אין דרויסען און געוואכט די שכנותדינע אידישע הייזער, אז די באנדיטען האבען נאכנעפרענט וועי סע וואוינט דא, האבען זיי נעענפערט — „קריסטען". מע דארף וויסען אז זיי האבען דערביי

זעהר פיעל איינגעשטעלט, און דאָס איז נעזונט מעהר ווי נעווינליכע פורמאלע וואוילטעטינקייט.

דאָגענען האבען די נאנץ און האַלב אינטעליגענציע קריסטען זיך באַוויזען ווער זיי זענען. כמעט אלע זיי, גלייך אדער ניט גלייך, נאָר גלעפט האבען זיי אוך רעכענונג פון דער אידישער רייכער פלוטאקראַטישער קלאַסע. די רייכע נעשעפטלייט האבען דעמלט נעמאכט די גרעסטע נעשעפטען זייערע דורך אזוי נעהייסענע קאָאָפּעראַטיוון, אַפּאַראטען אזעלכע אויסצוצאָפּען וואָס מעהר נעלד אויפ׳ן לענאַלען ווע׳ג אומגעשטעלט, אום צו זיין וואס אינפלוסרייכער און צו עקספלאָאטירען וואס רוהיגער די נעזעלשאַפט, האט מען אַהין אריינגענעהמען אזוינע עטלי־כע וואָגיגע עלעמענטען, וועלכע מע האט נעהאלטען אוך פּענסיאָן, אדער אזוי גוט באלוינט פּאר׳ן שווייגען. די וואָ־גיע עלעמענטען – נאַטירליך זענען אין רוסלאַנד נעווען דע־מעלט די קריסטען אינטעלעגענטען. אז די אידישע פלו־טאקראטען האבען דעם שפּותינאַכטס נעשיקט צו זיי זייערע קינדער, אדער דערוואַקסענע מיידליך, נאָר אוך איבער־צונעכטיגען פיי זיי אין זיכערהייט, האבען זיי זיי צוריק־נעווויזען מיט א אויסרייד אז זיי אַליין זענען מיט זיך ניט זיכער.

סע נעווען אַ פּאָר אידישע הייזער אין שטאָדט וואס האבען זיך ניט נעוואָלט קענען מיט אידישער נעזעלשאפט, וואָס דאס נאנצע באקאַנטשאַפט זייערס איז נעווען נאר אַ קריסטליכע, וואָס נאנצע קריסטליכע פאַמיליען האבען זיי נעגעסען פיי מאָג און פיי נאַכט יאָהרענלאנג, וואס

מע איז ביי זיי איינפאך איבערגעליענען, אין כע איז נע־
וען די גאנצע ציט קוצענוע מוצענוע, קעצעלע מיזעלע.
אז כע איז נעקומען די אומגליקליכע שעה, און די טרוי־
פענע אידן האבען זיך געשטופט אין זיערע קאָרידאָרען
אריין — האָט מען זיי איינפאך גלייך ארויסגעפיהרט.

— 4 —

דאס שרעקליכע קוילעניש און בלוטפאַרגיסונג האט
אין גאנצען געדויערט דריי שעה, פון דרײַ ביז טאָג ביז
זעקס אויפדערנאכט. זעקס אַ זייגער האבען פיעל מענטשען
פון פארשידענע פאַרשטעקטע ערטער געהערט א שי־
סעריי. דאס איז געווען, ווי מען איז שפעטער געוואָר
געוואָרען א כינגאַל אז די ווילדע באנדעס זאָלען אויפהע־
רען צו קיילען. אויף דער נאבערעזשנע, האט איינער פון
א פוידעם נעהערט די קאמאַנדע פון א אָפיציר אז מע
זאל זיך צונויפנעהמען און אהיים געהען.

אין דעם שפּוּתינאַכטס, האט דער קאָמענדאַנט קי־
ווערטשוק געשיקט די מיליציאנערען אין די אַרומיגע
דערפער, אריינצוטרייבען זונטאג אינדערפריה פיהרען אין
שטאָדט אריין, צונויפצופיהרען אויפ'ן הייליגען, אָרט די
חרובים. אלע גאסען זענען געווען פול מיט חרובים, נאך
מעהר אלע שטיבער פון דער אַלעקסאנדרער גאס אראָפּ
צו דער פאסע צו, וואו די אידישע געמיינע און ארבּיי־

טענדע קלאכען זענען אם מיסטען ענג און געדעכט בא-
זעצט, דארט זענען אלע שטיפער כמעט נעווען מיט
הרונים אדער מיט שווערפארוואונדעטע. די געזונדטע און
גרינגפארוואונדעטע זענען געווען באהאלטען אויף די בוי-
דעמער און אין די קעלערס. דאס אונטערקליאבען פון די
שווערפא־וואונדעטע אויף די וועגען, דורך די מיליציאָנע-
רען און די פּוערע, איז נעווען נראָב און אומבאַרמהערציג,
אָהן מיטנעפיהל און אהן די נייטיגע הילפסמיטלען. דאס
קרעכצען און ווילדע געשרייען פון די בימערע ברענע־
דינע שמערצען, האט זיך געהערט אין זיעבענטען הימעל
אריין. דערצו האט האר מאָניערט דאס אידישע בלוט, וואס
איז נעשטאַנען נאך טייכענווייז אין אלע גאַסען, אדער
וואס סע נעווען באַשפריצט אויף די אַרומיגע וועגד און
טירען. הינד אין חוירים האבען אומגעשטערט נעריזעט
פיעל קינדע־ישע קערפערס. אקעגען הונדערט פיהרען
האָבען געאַרבעט צוויי טעג, זונטאג און מאנטאג אהן א
אויפהער. די האבען געפיהרט די טויטע קערפער אויפן
חיליגען אָרט, און אננעווארפען זיי וואו סע זיי נאר אויס-
געקומען, די האבען צונויפגעפיהרט די שווערפא־וואונדע-
טע אין קאליעסטעטע אין אידישען אין קיסטליכען שפי-
טאָל אריין, אין פאר־שיעדענע שטיפער אריין, וואס מע
האט באַשטימט פאר ציטטווייליגע שפיטאָלען.

די נוואלדען און נעשרייען ביי די שפיטאָלען זענען
נעווען שרעקליך אין האַרצרייסענד. דער אידישער שפי-
טאל איז אין אַ קלייגער ציוט איבערגעפולט געוואָרן
מיט הונדערטער פארוואונדעטע. דער קראַנקער און עד־

לער דאקטא־, מיטן עכטען אידישען חארץ ר׳ יוסף שאול נורעוויטש ז״ל איז געשטאנען אין אויפנעהמזאל, גאפ־אכט מיט די קראנקע לונגען זיינע, געאַרבעט און געווישט זיך די טרערען פון די אויגען. ער מיט די איבעריגע אידישע דאקטוירים האבען באלד באשטעלט פיער גרויסע אידישע חיוזער פאר ציטטוויליגע שפיטאלען, אונטער דער שוץ פונם דענעמאַרקישען רויטען קרייץ. ווייל גראדע דעמאלט איז דער דענעמארקישער רויטער קרייץ נעזוען אין שטאדט, האט מען איהם אויסגעקליאַבען אלס אויסלענדישע אינ־סטיטוציע, כדי מע זאל זיכערער זיין מיטן לעבען דאר־טען. אחינצו האט מען געשיקט די פיעל הונדערטער שווערפארוואונדעטע. די גרינגפארוואונדעטע האט מען נאר איבערגעפינדען און אהיים געשיקט.

אויך דער נאם איז דעם גאנצען זונטאנדיגען טאג נית נעווען קיין לעבעדיגער מענטש, אויסער די נעצעהלטע העלדען, וואס האבען געהאלטען פאר דער חיילינסטער פפליכט צו באערדען זייערע ליעבע, אדער געזעלשאפטליך צו זארגען, צו פרענגען די אומנליקליכע אידישע באַפעל־קע־רונג אויסער ווייטערער נעפאר; נאר די חויפטערדער — סימאַסענקאַ, קיזוערטשוק און נאַוויצקא האבען געקא־מאנדעוועט אין שטאדט, בים איינעהמען די טויטע און פארוואונדעטע און אפּצוהרען אין פאלשידענע ערטער אייך. אויך דעם חיילינען ארט זענען נעטאנען, פונם ערשטען טאג אן פיז אין דער לעצטער מינוט איין די צוויי באריהמטע מענטשען העלדען: דער אויפאַכער און זוייכער ישׂראל פינקעל און דער פאבריסענער פיבערינער אַרטאַ־

דאָקס אייזיק ליפשיץ, וועלכע האָבען צוויישען זיך נאר קיין
אַלגעמיינעם ניט, נאר בלויז דער זאך זענען זיי געווען בלוי-
דע גלייך. אליין אהן עמיצעגם בייטען, געהן גלייך אויפן
פעלד אין אויפווכען באקאנטע טויטע פערזענליכקייטען מע
זאל זיי קענען באַשטימען, ניט מיט איטליכען
אינאיינעם. אלע גאנצע טעג, פון מארגען ביז שפעט אין
דער נאכט אריין, זענען זיי געשטאנען מיט גרויסער לע-
בענסנעפאַר בלי זייער טרויעריגער און חיילינער ארבייט.
נאר די אַרבייט זענען נ'ט אימשטאנד געווען צו מאַכען
צוויי מענטשען אליין וועג אפילו ריעזען. די טויטע קער-
פער האבען געוואקסען בערגווייז. צוליעב דעם האט זיך
מאנטאג נעשטעלט פאר דעם קוילער סימאָסענקאָ א דע-
פּוטאַציע אין האט געבייטען ער זאָל עפענטליך ערלויבען
צו מאַכען א קאָמיסיע זי זאל אויפצייכענען די טויטע,
אויסשיידען פרויען פון מענער באוונדער, אויפוכען בלי
זיי זייערע דאָקומענטען מע זאל קענען מעהר-וועניגער
וויסען וער אוֹן וויפיעל הרוגים סע פאראן. אין דומע איז
דער־וויל פאַרגעקימען א עקסטרא זיצונג פון אלע קרי-
סטליכע רעטמענער, מיט דעם נייעם שטאָדטקאָמיסאַר
וער־האָלאַ אין דער שפיץ. וויל סע נעווען העתענישען אז
די אייגענע היידאמאקענפאַנ־עס זענען נעשיקט געוואָרען
קיין פילשטין אוֹן יארמלינץ צו מאכען דארטען די אייגענע
קוילענישען וואס דא. האט די דומע נעפרעגט דעם אַטאַ-
מאַן צי דאָס איז ריכטיג, אוֹן אז יא זאל ער באלד טע-
לעגראפירען צו דער ארטיגער מאכט אָבצושטעלען דאס.
וועו סימאָסענקאָ, אין דער רעדע זיינער צו דער דומע

האט זיך אויסגעשטעלט וואס פאר א גרויסקייט ער האט דא אפגעטון, ווי ער האט צעשמיסען די באלשעוויקעס און האט גלעזגט אין דעם ווינקעל צו שטיין פאר דער אוקראינע. האט איהם דער נייער קאמיסאר ווערהאלא צווישען אנדערן געזאגט — „ווער זענען עס די באלשעוויקען וואס זו דערמאנסט עס זיי? זענען זיי אפשר די אלטע וויבער און מענער מיט די קליינע קינדער וואס מע האט זיי אויסגעקוילעט? ניט קיין שטיין האסטו גלעזגט פאר אוקראינע — דו האסט איהר א שטיין גלוארפען. דעם פלעק וואס דו האסט אויף איהר ארויפגעוארפען וועט קיינער ניט קענען אפוואשען". פיי די ווערטער האט דער קאז אפגעשטעלט דעם קאמיסאר און גזואגט איהם — פאן ווערהאלא! פארגעס דיך ניט מיט וועמען דו רעדסט! איך קען דיר הייסען אריינשיטען 25 פייטשען! ווערהאלא האט דראמאטיש צעשפילעט די פאלטא און געענדערט — „דו מענסט מיך הייסען שיסען, נאר דעם אמת מוז איך זאגען!". טעלענראמען קיין פילשטין און יארמלינץ האט מען יא געשיקט או מע זאל דא־טען שוין ניט מאכען קיין קוילענישען, דאס האט געמאכט דעם קאמיסארס שטעלען זיך און דעף דומעס פּ־אטעסטען. נאר דער אידישער דעפוטאציע או מע זאל אויפצי כענען די הרונים, איז גאו נישט געלונגען צו מאכען פא־קעהרט נאר, ער האט באלד שטילערהייד געפרופען צו זיך דעם קאמיסאר איבער דער מיליציע, קארא — זשעליאסקען, און האט איהם באפוילען אונטער שט־רענגער שטראף או ער זאל נאך די אייגענע נאכט

באַרדען אלע טויטע אזוי ווי זיי זענען צוגוויפגעוואָרפען, אלע אין איין גרוב. אז ער זאָל פאר קיין פאל ניט דערלאזען צו זיין דע־פיי אידישע מיטגלידער, צו מאכען א צעטעל פון זיי. סע געטון געווארען אין אוא אויילעניש, אז מע האט אפילו ניט געקענט אויפזוכען פיי די טויטע די דאָקומענטען זייערע, צו מאַכען עפעס וואס א פארציי־כענישׂ, צו וויסען מינדסטענס ווער זיי זענען. מע רעדט שוין ניט אויפצוזוכען דאָס גאלד וואס פיעלע פון זיי האבען געווויים פיי דער שחיטה געהאלטען פארשטעקט און פאַרגייעט פיי זיך.

דעמאיינעם מאָנטאג פיי נאַכט, ווען די ציווי איבערגענעבענע אידען ליפשיץ און פינקעל זענען שוין טויט־מיד אזוי געגאנגען, אין האבען פון נאַ־נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען, האט די מיליציע מיט באַדינגטע פויערען אליין נענעהמען וואַ־פען די אומגליקליכע טויטע קערפער אין איין גרוב אריין, אזוי ווי סע איז איהר איינגעקומען, אומגעצעהלט. קיין דאָקומענטען האט מען ניט געזוכט, אנדערס וואָס סע איז פאַרגעקומען וויסט קיינער ניט, וויל אפיציעל האט קיינער ניט געוואוסט דערפון, און קיינער אויסער דער מיליציע, איז דע־פיי ניט געווען. אינדערפריה איז עס שוין געווען א אָפּגעטוענע פארפאלענע זאַך. שפעטער ערשט אין עטליכע וואָכען ארום, אז סע איז עפעס וואָס שטילע־ען רוהיגער געוואָרען, האבען פיעל אידישע יוננעליוט געזעהמען אויך זיך פרייווליג די שווערע פארענטפערליכע און פאַרבאָטענע ארבייט, צו גיהן אין דער שטיל פון נאַכט צו נאַס פון שטוב צו שטוב,

אויסצופֿרענען אין צופֿאַרצייכענען די נעמען און פֿאַמי־
ליעס פון די טויטע, צו פֿאַרשרייבען מעהר־ווענינער חאַ־
ראַקטעריסטישע עפּיזאָדען וואָס זענען בײַם קויקענויש
פֿאַרגעקומען, וואָס זענען דאָ אין דער ערצעהלונג דורך
אונז אלע מיטגעטיילט געווארען. די טייע יונגעלייט
האָבען עס עהרליך פֿאַרדיענט פֿארעפֿנט צו ווערען פֿאר
זייער פֿרייוויליגער אָפּפֿערפֿארטיגקייט, פֿאר זייער געפֿעהר־
ליכער אומזוסטיגער ארבייט, צוליעב דער נעשיכטליכער
וואהרהייט, זיי היסען — יודעל רויזענצווייג, בערישׁ
איוואנקאוויצער, יוסף בער־טער, שמחה ראזענבערג, צבי
זעכציך, דוב רייזמאן, דוד שווארץ, משה דזשאָוונע, וואָלף
ניר ענבערג און מאַליע ענענשטיין (א פֿריילין) סאמע
בעליבתישע קינדער ניט קיין געלדאינטעליגענטען, סאמע
סיאניסטען און מיסטענטיילס יונגסיאניסטען.

פֿיעל טעג און וואכען האָבען די עדלע יונגעלייט
פֿארבראכט בײַ די גענעהרליכע נאטיצען און סטאטיסטיק,
וועלכע וועלען דיענען פֿאר א זיכערען מאטעריאל צו דער
נעשיכטע פון פֿראסקוראוער שחיטה. דורך זיי, אויסער
פֿיעל אנדערע זיכערע קוועלען, וויסען מיר פֿעסט אויף
וויפֿיעל סע ליגען און שלאַנגענפֿאלש דאס בארימען זיך
פון די ווילדע חוליגאנעס, פֿאר דער קריסטליכער אינטע־
ליגענץ, אז, די הייד־מאקעס זענען געווען די אידעאלע
אין עכטע הייד־מאקעס, סע היסט, אז דאס נאנצע פֿרע־
נען זייערס איז געווען ריין פֿאטריאטיש, אנצונעהמען זיך
פֿעטליורעס קריוודע, אז זיי האָבען ניט געפֿיינט אדער
לור געווען נאכן אידישען נעלד, נאכן אידישען פֿארמענען,

אז געמיינט האבען זיי אויסשליעסליך נאר דאס אידישע בלוט, אויסצומארדען די אידישע פאלקסווירקעס, דאס אלעס איז פאלש און ליגען ווי די שלאנג אליין, מיר ווייסען פעסט און זיכער, פון די אינווענדערמאהנטע נאטיצען, אז דעמעלט ווען פארן קויזען האבען די היידאמאקעס ביי די אומגליקליכע ניט געזעהמען, ווייל זיי האבען זיך געפארכטען פאר לעבעדיגע עדות, האבען זיי דעפארנאכן אויסהרגענען, ווען מע איז נאך זייער מיינונג נאך שוין ניט איבערנעבליבען קיין לעבעדיג ווענען, שוין גאנין רוהיג און גלאסען צוגענעהמען דאס פריהערדיגע פארן טויט אויסגעצאהלטע גלד, די טייערסטע קאסטבארסטע זאכען, און געגאנגען זיך וויטער זייער פלוטיגען רויבערישען ווען. דאס אלעס האבען באצייגט און באשטעטיגט, פאר די יונגעלייט, די צופעליג איבערגעבליבענע קינדער און מענטשען, ווילכע האבען פון זייערע פארשטעקטע ערטער דאס אלעס צוגעזעהן, און זיי האבען געווים דאס ניט אויסגעטראכט.

— אלע ווערטזאבען פון אזא גרויסער שטאדט איז ניט מעגליך געווען פאר אייניגע הונדערט באנדיטען אבצורויבען אינגאנצען אונטער עטליכע שטונדען. דערצו דארפען האבען באנדיטען אייניג טויזענד מאן, דויבער איז גאר קיין וואונדער נישט וואס אין פיעל נעמארדעטע שטיבער איז ציעל נוטס איבערגעבליבען ניט ראבירט. די הינד האבען ניט געהאט דאס מעגליכקייט עס מיטצונעהמען. דערפאר ווייסען מיר פון גאנצע קווארטאלען אוף דער אפטעקער נאס, ווו די היידאמאקעס האבען פון זונטאג

אן נעמאכט א עפענטליכען דאנדעל מיטן טויטשרעק, און האבען יעדער הויף באלענט מיט דריי פיער טויזענד רובל אויסקויפגעלד. מע האט עס נאטירליך אויסגעצאהלט די קוילערס מיט דער גרעסטער פרייד. אמת, די היידאמאקעס האבען דער פיי באוויזען או זיי זענען עבטע היידאמאקען. כדי צו דערווייזען או זיי האבען עס עהריך פארדיענט און נעהמען ניט אומזוסט קיין נעלד, האבען זיי אליין אויסגעשלאגען אין די באצאהלטע שטיבער, די שויבען, אדער אויסגעבראכען אויף קאמאוועס די טירען, צו זיכערען די שטיבער פאר אנדערע היידאמאקעס, יענע זאלען שוין וויסען או מע איז שוין דא נעווען, און סע שוין ניטא דא וואס אויפצוטוען. מיר ווייסען ווייטער פון דער אויוועגדערמאנטע סטאטיסטישע נאטיצען, או פיי פיעל שטיבער זענען די אידישע קריסטליכע דיענסטען נעווען די איינציגע ערענסטע אורזאכע פון זייער אומגליק. די קריסטליכע דיענסט האט שטענדיג נעהאט איהר היידאמאק, וואס פריהער פאר דעם אומגליק האט ער דער איר דישער אויפגעקומענער בעליבתטע וועניג וואס אויסגעמאכט, ווייל דערפאר האט זי נעארבעט בילינער. איצטער האט זיך יעדער שוקסע זיך נעפיהרט אהר היידאמאק, וועלכער האט איהר געהאלפען אפרוויבען די שטוב, און דערפיי שוין, ניט איבערצולאזען קיין שפורען, דערהר געט אלע מענטשען פון דער שטוב. דאס גאנצע פארהאפענישן פון די אידישע שיקסעס זענען נעווען די מאדנע פרויענקלייידער מיטן ווענ, און צוליעב זיי האבען די היידאמאקעס איבער געפאלען פיעל שטיבער, וואס ווען ניט די

שיקסעס וואלט דאס אומגליק נאטירליך די ערטיפער ניט געווען געטראפן.

אין די דריי שטונדען, פון דריי ביז זעקס, זענען אין דעם ווימטען שפּיל אויסגעהרגעט געווארן א טויזענד דריי הונדערט מענטשען, שווער און גרינגער פארוואונדעט אקעגן פיער טויזענד מאן. פון די שווערפארוואונדעטע זענען פיעל באלד אדער אין דער נעכסטער צייט נעשטארבען. נאך דער דריישטונדיגער פארפליצטער שחיטה, איז נאך פיער טעג פארנעקומען הריגות עפיזאדענווייז, ווי סע האט עמעצען געטראפן. אזוי זענען געהרגעט געווארן זונטאג אין מאנטאג עטליכע סאניטארען בייס פיהרען פארוואונדעטע אין די שפּיטאלען אריין און טויטע אויפן חיילגען ארט.

דעם אויגענעם זונטאג, ווען די שטאדט איז נעווען אזוי צעמישט און דערשטיקט האט מען פיעל מענטשען ארעסטירט, מיט א בלבול אז זיי האבען שפּת געשאסען פון די ביידעמער אויף די היידאמאקעס, אז זיי האלטען באהאלטען ביי זיך געווער, אדער זיי סימפּאטיזירען דעם פאלשעווימ. מע האט זיי אלע צונויפגעטריבען אויף דער באהנסטאנציע, דארטען אין א וואגאן איז געווסען א סוואָרע היידאמאקעס אלס ריכטער, אין ווער סע אריין צו זיי אין די הענד אדזין, איז שוין לעבעדיג ניט ארויס פון זיי. פון דארטען האט מען זיי געטריבען ווייטער אויף דער דובאווע, א פערטע לעבען פּאסקוראו א פּאר קילאמעטער, דארטען, אין א טאליכען, פארשטופט צווישען הויכע ברעגעס, האט מען זיי אויסגעשטעלט אין דער

רייע, אקענען זעכציג מענטשען און אזוי זאלפענווייז אוים-
געשאסען. צווישען זיי איז געווען נאר איינאייניצינער
גליקליכער וואס איז ניט צום פארשטעהן וואונדערליך
אַנטרינען געווארען. דאס איז געווען א וונגערמאַן, וואס
מע האט איהם צוזאַמען מיט זיין פאטער אינאייניעם
אַרעסטירט דעם דאָזיגען זונטאג. זיי זענען זיך פיידע נע-
שטאנען איינם לעבענ׳ס אנדערע, אין רוהיג זיך געווארט
אויפ׳ן באַלדיגען טויט. דער פאטער האט געדויקט דעם
זהן צו זיך, געהאַלזט און נעקישט איהם און מיט די הענד
איהם אריבענעהמען. צי דאס איז געווען צופעליג, צי האט
דער פאטער אינסטינקטיש פאַרדעקט דעם זוהן מיט זיין
קערפער און אָנטוועכן, נאר די קויל האט דעם זוהן ניט
געלאַכערט. פאר טויטשרעק און איבערציינונג אז ער איז אויך
דערשאָסען געווארען, איז ער געפאלען גלייך מיט אלע אויף
דער ערד, און איז געפליעפען ליענען. או די היידאמאקעם
האבען אָפגערויבט די טויטע און זיי אזוי ניטבאַנראָבען
איבערגעלאָזט, איז זיך ער אזוי בארפוסערהייט אין שניי און
פראסט אַנטלאָפען, אין דעם נעהנסטען דארף אריין רינ-
וועץ, וואו ער האט גערעכענט איבערצובאַהאַלטען זיך
ביי איינעם א באַקאַנטען פויער. דער פויער האט אבער
איהם ניט נעוואלט האלטען, פאר קעהרט נאך, ער האט
צונויפנערופען דאָס דאָרף פויערן, זיי האבען צונויפנעטרי-
בען אלע אידען וואס האבען געוואוינט אין דאָרף, און
איהם שליטענס אָפנעפיהרט קיין פראָסקוראָו צום קוילער
סימאָסענקאָ. וואס מיט די איבריגע אידען איז געשעהן
וויסען מיר ניט. נעווים זענען זיי אויסנעהרגעט נעווארען. נאר

דער איינציגער גליקליכער האט זיך דא אויך אויסגעדרעהט, און איז פון דאָרטען אַנטלאָפען צו פיס קיין מעזביזש. די שקצעמליך פונם דאָרף, האבען איהם דערווייל פאַנעהמען פון אַלעמען וואס ער האט נאך עפעס געהאט, און נא-קעטערהייט אפגעראַזט לויפען און רעטען זיך דאס לעבען.

דעם אייגענעם זונטאג נאך, ווען אין דער דומע איז פארנעקומען א זיצונג, פון אלע קרימסטליכע ראטמענער מיט סימאפענקען אין דער שפיץ, איז געשטאַנען נעווא-רען לעבען דער דומע, אויף דער עפענטליסטכער אַלעק-סאַנדרער גאס אין שטאָדט, אַ אידישער קאָמערסאַנט הורווין אייגער, אין קיינער פון די דזענטעלמענעם האט אפילו קיין מויל ניט געעפענט צו פרעגען סימאסענקען וואס דאס איז אזוינס.

מאָנטאג איז נאך נעוזען פיעל נעהרגעטע אין די פאָרשטעדט. דיענסטאג זענען אויסגעהרגעט געווארען אלע אידען פון דער פאָרשטאָדט וויסאָקע, און דער רבי פיעל אידען וואס זענען דעם וויסטען שבת אַנטלאפען פון דעם שטאדט קוילענויש, און האבען זיך אהינצו גערעטעט, זענען זיי דעם דיענסטאג אלע געהרגעט געווארען. מיט זיי זענען דערהרגעט געווארען צוויי אַלטע פאַראליזירטע מאן און וויב, פאמיליע סטערניק. ליעגענדיגערהייט אין בעט, און ניט קענען זיך אפילו א בייג טון, זענען זיי פון די מער-דער דערשטאָכען געוואָרען.

מיטוואָך זענען געשאָסען נעווארען פיעל מענטשען אויפן חיליגען אָרט, אין דערזעלבער צייט ווען זיי האבען זיך פארנעהמען מיט באערדען זייערע ליעבע. דעמלט

איז די חברה קדישא אוים געוואָרן, און יעדן אויבנינען טויטן האבן די פריינד זיינע באַאַמטן, בייפאַרענדיג דאס הויליגע אָרט, צוריק פונם פילשטינער קוילענוש, האבן די ווילדע היידאַמאקעס ארויסגעצאָגן אין הויליגען פעלד אריין, און פיעל מענטשען דערהרגעט. די דאָזיגע הרוגה אויפן פעלד איז געווען די לעצטע.

ווי מע איז שפעטער געוואָרן, האָט דער קוילער סימאַסענקע דעם אייגענעם זונטאג אינדערפרי געשיקט אייניג היידאַמאַקען־אפטיילונגען קיין פילשטין אין יאַרמלינין, צווי קלויגע עמעדטליך, צו מאכען דאָס דעמאָנסטראַציע אומגליק וואס איז פארגעקומען דאָ. עפעס וואורומער איז די זאַך געוואָרן באלד, דער לייטיש־עך און פיינער אוקראינער וויהאלא, וועלכער איז דעמלט נאָך דאס קוילענוש באשטימט געווארן פאר שטאַדטקאָמיסאר, אויפן אָרט זון דעם הולטיי טאַראַנא־ווישש, ער האט באלד צונויפגערופען די דומע, מיט לעפענסגעפאַהר געשטעלט זיך, אזוי וויי מיר האבן שוין אויוועג דערצעהלט, פאר דעם הולינאן סימאסענקא, און איהם אבגעשטעלט, און אויסגעווירקט בייא איהם א דעפעשע צו פארוועהרען דאס פלוטפאַרניסען, אין די צוויי שטעדטליך. יאַרמלינען איז אבגעקימען מיט עטליכע קרבנות נאר פילשטין נישט.

— 5 —

דעם אייגענעם זונטאג פארנאכט, ווען מע האָבען

זיך פארשפרייט אין שטאָדט קלאַנגען אז סימאָבענקאָ וועט שיקען א היידאַמאַקענאָבטיילונג קיין פּילשטין צו מאכען די אייגענע שחיטה וואס אין פראָבקוראָוו, זענען פּיעל פּילשטינער יוננליך, וואס האבען נעלעיענט אין די פּראָקוראָווער שולען, געלאָפּען אהיים צו דערצעהלען וואס פאר א אומגליק דא איז געשעהן, זיי זאָלען וויסען וואס זיי דארפען זיך רעכטען. כמעט שטענדיג אין א נרויסער געפאהר, ווען דער מענטש נייטיגט זיך צום מייסטען אין א קלאָרען זין אין א נעזונדטען פּארשטאנד, דעמעלט לויפט ער אליין דער ערשטער אקעגען. די נאָאיווע פּילשטינער אידען, זענען ביז זיך זיכער גענוגען אז זיי וועלען זיך רעטען דורך דעם דאָרטיגען שטאדטקאָמיסאר „צימער", אין וועלכען זיי האָבען ביז דעמעלט קיין איבעריג שלעכטס ניט געזעהן זיי זענען געווען פעסט אז ער וועט זיי באהיטען די שטאדט אקעגען די היידאמאקען, און אז ער וועט זיך נאך שטעלען אקעגען זיי, נאָטירליך ניט אומזוסט, פּאר געלד. דער צימער, פון זיין זייט דער אייגענער באנדיט וואס אלע פּעטליורצעס, האט זיך גענאכט ווי ניטווייסענדיג, האט טאקע נערעדט מיט זיי דערפון, און האט זיך דערווייל אויסגעגליכט מיט זיי פּאר צוואנציג טויזענד רובל, דערפאר אז ער זאל באשיצען די שטאדט דעי אָפּשמועס איז אזוי געווען, אז דערווייל וועט ער היסען קומען, פונם נעהנסטען דאָרף פּארעטש, וואס סע קוואַרטירען נאך זיינע רעד נאך שטילע אוקראינער, א צוואנציג סאלדאטען, זיי זאלען פּאר דער האנד זיין די ערשטע שוין פּאר דער באנדע, און באלד נאכדעם וועט

ער שוין זעהן צו ברענגן מעהרער, וויפיעל מע וועט באדארפן אויף צו באהיטען די שטאָדט אין גאנצען. די פילשטינער אידן זענען געקומען דערצו, ווייל זיי האבען נאר ניט געגלויבט אין דער גאנצער מעשה וואס די קינדער האבען דערצעהלט, זיי האבען עס זיך גאר ניט געקענט פארשטעלען אז דאס זאל זיין גאר ארגאניזירט פון דער אוקראינער רעגירונג אליין, אז סיבאָסענקאָ דער מיליטער אטאמאן זאל גאר שיקען זיינע סאלדאטען קוילען און רַאבירען; זיי האבען גערעכענט אז דאס איז נעווען נאר אַ צופעליגער אומגליקליכער דורכבאל פון די פארברעכערישע עלעמענטען וואס געפונען זיך אין דעם אוקראינישען מיליטער, וואס איז צונויפגענעהמען געיוואָרען פון אלע ניעדרינסטע שיכטען פונם אוקראינער פויער. אז גראדע אין פראסקוראוו, וואו סע געפונען זיך שטענדיג א מאסע אלערליי סאלדאטען, האט אויסנעפראכען דער אומגליק. אָבער אין קליינעם שטעדטעל, וואו קיין היידאמאקען מיליטער איז ניטא, אז סע וועט קומען א פרעמדע באַנדע, אין דער היימישער קאָמיסאר וועט ניט וועלען דערלאָזען וועט ער ניט דערלאָזען, און סע וועט נארניט זיין. באלד אויף דער האנד האבען זיי איהם אבגעניבען וויפיעל זיי האבען געקאנט אין אייליניש צונויפגענהמען — ניין טויזענד רובל, און דאס איבעריגע האבען זיי איהם געדארפט דערניבען באלד וויי ער וועט צוברענגען דאס איבעריגע מיליטער, אויף דעם צימערם בא־פעהל זענען טאקע באלד אננעקומען פון פאריטש זעכצעהן היידאמאקען, פאר וועלכע ער האט באלד אָבגענעהמען

אין מיטן דער שטאָדט דאס גרעסטע מיט וואס כּע דאר־
טן געווען, אין האט געהויבן דער שטאדט מע זאל זיי
גיבן אלדינגס וואָס זיי וועלן נאר פאָדערן. די נאנצע
זונטאנדיגע נאַכט אין דעם נאנצן מאָנטאָנדיגן טאג,
האָבן זיי געהאַלטן נאר אין איין פרעסן אין זויפן
אין הוליגן, גלייך ווי נאר צוליעב דעם אליין זענען זיי
געקומען, אין ער אליין, ציטער, איז מאָנטאָנ פאַרנאַכט
ארויסגעפאהרן וזי קיין פראָסקוראָוו, ווי אָנצויבערגגען
דאס איבעריגע צוגעזאָנטע מיליטער צו באַהיטן די שטאדט,
אין מיטגעבראַכט מיט זיך האט ער דיאיינענע הויזאַמאַ־
קען־קוילערס וואס סימאָסענקאָ האט אַויסגעשיקט זונטאָנ
קיין פילשטין. זיי זענען געווען אַקגגען דייי הונדערט
שטיק.

אז די באַנדיטן זענען אָננעקומען, האט דער ציטער־
נעפאָדערט פאר דער העלפט פון זיי, דאס איגענע וואס
פאר די פריערדיגע — שטיפער, עסען אין טרינקען אין
אַלדינגס וואָס זיי וועלן נאר וועלן, אין די צוויי־טע
העלפט איז געפליבן אין דויסן. סע באלד גענוארן א
אַנארכיע. די דער־שראָקענע אידן האבן שוין נעפעך
אויסגעפאלנט אלדינגס אויפן וויגק, נאך פיעל מעהר וויי־
פיעל מע האט געפאדערט פון זיי, אבי האָטש רעטען
דאס לעבן, נים איבערגעפאלן צו ווערן פון די באַנדעס.

אזוי וווי זיי זענען אריינגעקומען אין האבן זיך
אויסגעקוואַרטיערט אין די הייזער, אזוי איז די שטאדט
אפגעשפארט געווארן פון די דרויסענדיגע באלדאטן,
פון אלע עקען. אויף דעם איינענעם מאָניער וואס אין

פּראָסקוראָוו, האט מען אויף דער שטעל ניט דערלאזט קיין איינציגען אידן דורכגעהן די גאס, און געטריבען נאר אין די שטיפער אַריין.

די פּיקשטינער באנדע איז עריש געווען רעכט אר-גאניזירט צו מערדערייען און רויבערייען. דאס וואס אין פּראסקוראוו איז געווען צו אפּען פאר דער וועלט, דאט מען עס אין פּילישטין יא געקאנט טוען. די באנדע האט מיט זיך מיטגעפּראכט, פון די דורכגענאנגענע דערפער, א פּויציג פּיהרען אויף ארויסצופיהרען דאס גאנצע אידי-שע פּארמעגען פונם שטעדטעל. די כאלדאטען האבען פּארנעהמען נאר דאס וואס מע האט געקאנט פּארנעהמען מיט זיך — נעלד, נאָלד, ציערונג און זילבערן געשיר, וואו מע האט עס געפונען. אין די פויערען האָבען פּאר-נעהמען אויף די פּיהרען אלדינגס וואס מע האט נאר געקאנט פּארנעהמען פון דער שטוב — בעטנעוואנד, קלייד׳ער און וועש, מיט איין וואָרט אלדינגס. אין כדי מע זאל עס קענען פּארמאסקירען, סע זאל זיך ניט וואר-פּען דער וועלט אין די אויגען אריין, מע זאל קענען זא-גען אז נישט צוליעב דעם רויב האט מען געפּראכט די פּיהרען, האט מען די היידאמאקעס אויף זיי אויסגעוועט, און זענען אויף זיי געקומען צופּאהרען, אזוי אז סע האט געהייסען אז נאר צוליעב דעם אויליגיש האט מען געמוזט נעהמען די פּיהרען.

די נאנצע באַנדע איז דא איך באוארנט נעווען מיט דאָקטוירים, מיט שוועסטער מיט בינדמאַטעריאַל, אזוי ווי סע פּאדארף צו זיין ווען מע נעהט אין א שלאַכט אריין.

די איינענע פֿאָדלע קאָמעדיע וואס איז אָבגעשפּיעלט נעווא-
רען אין פּראסקוראוו, צו האבען וואס צו דערצעהלען דער
נאנצער וועלט אז מע האט זיך איינגעשטעלט דאס לעבען,
דעמעלט וועלן מע איז זיך גענאַנגען שלאָנען מיט די נע-
פּעהרליכע פּאָלשעוויקעס, און מע איז זיי קוים קוים בייי-
געקומען.

דערווייל איז אויפגעשווימען סימאסענקעס דעפּעשע,
אז מע זאָל שוין דאָ נישט מאכען די געהייסענע שחיטה.
די פּאַנדיטען זענען נעפּליפּען שטעהן ווי צערייצטע הינד,
אז מע רייסט זיי דעם פּעטען בייסען פּונם פּיסק
ארויס. פון איין זייט זענען זיי דאָ אלס רעטערס פּין דער
אוקראינע, אז מען דאַרף צעריסען די אידישע באָלשע-
ויקעס, מאכען פון זיי אַש און פּאָרעך, און צונעהמען אויף
די פֿיהרען אלדינגס וואָס מע קען נאר מיטנעהמען; אין
פון דער צווייטער זייט — נאָ דיר נאָ- אווינס, א דע-
פּעשע, אז מע זאָל נאר די וועריפֿיצירן אידען ניט טשעפּען!

דאָס אידישע לעבען און פּאַרמענען איז שוין דעמעלט
געווען אויף אַ ווי פּיעל הפקר, אז יעדער אייגענער חולי-
גאַן האט גוט געוואוסט אז טאמער וועט ער נישט אוים-
פּאלנען דאס געבאָט פון זיינע עלטערע וועט אויך דערפון
נאָרנישט זיין, און דער אומגליקליכער פּאָנראם וואלט שוין
סאַי ווי געווען, נאר פּאַרט אפּער איז מענליך אז פּאר
נעלד, פּאר א סך נעלד וואָלט מען זיך געווען נעקענט
אויסקויפּען, אי ביי די אַטאַמאַנען אי ביי די היידאמאקעס.
נאָר צום אידישען אומגליק אפּער איז פון פּריהערט אָן
געווען עפּעס א קריגע-יי צווישען די פּילשטינער אידען

מיט דעם פאסטמיכטער זייען פאסיוק. דער פאסטמייס-
טער איז נעווען א פאַרפרעמטער אוקראַינער, און ווען
פעטליוראַ האט אין זיינע אוקאַזען דא ניט לאנג נעהייסען
אז יעדער אייגער וואס האט פיי זיך צַרוש געלד, דאָס הייכט
געלד פון דער פריהערינער רוכישער רעגיערונג, זאל עס
פאַלד אויכפייטען אין די קאָזנאַטשיסטוועס אדער אין די
פאַסטקאַסעס, און חאָטש די אוקאַזען זענען צעשיקט נע-
ווארען אין אלע דערפער ארום, און די פויערן האבען אפילו
ניט געווואלט הערען דערפון, און קיינער האט זיי דערפאר
נאר ניט געטון, און די אידען וואס ער האט אלע מאג
געזוכן האבען נעמוזט עפעס טראגען, פלעג ער זיך שטענ-
דיג טשעפען צו זיי אז זיי טראגען איהם וועניג צַרוש
געלד אריין, און דער פון איז געדריענגען אז זיי סימפַּאטי-
זירען ניט מיט דער אוקראינער רעגיערונג. און די נארו-
שע קליינשטעדטעלדיגע אידען, וואס זענען מיט איהם ג-
ווען זעהר היימיש, ווי סע פיהרט זיך שטענדיג אין די
קליינע שטעדטליך, וואס מע איז אווסגעקאָכט מיט די
בעאַמטע און מע האט פאר זיי קיין מורא ניט, האבען
אמאל אין א נוט געמוזט געזאגט דעם אמת אז זיי ווילען
טאקע ניט פייטען, דערפאר וואס איטליכער האלט דאס
צַרוש געלד טייערער און פאַנליובטער פונם אוקראיני-
שען. אַלמאַי, מוזן דאסאיינע אלע פויערן פון אלע
ארומיגע דערפער? פון דעמאלט אן, פון זינט זיי האבען
צַרוסנעפורטשעט פון זיך דאס אומגליכפערטע, נארישע
אפענהערציגקייט, האט די פארפיסענע אוקראינער שראַנ
נעהאט א חארן אקענען זיי. אין איצטער, ווען דער פא-

סיוק האט נעהאט אין זיין האנד די דעפעשע, דאס נאנצע לעבען פון אלע פילשטיינער אידען, האט ער איין מאל פאר אלע מאל פיי זיך אָפּגעמאכט יעך אין זיי זיך נוקם צו זיין.

די נאנצע מאנטאנדיגע נאכט איז אזוי־קגענאנגען מיט שלאגן זיך מיט דער דעה, מיט שושקען זיך, די אָפּיציערן מיטן קאָמיסאר צימער און מיטן פּאָסטמייסטער, מע האט זיך ניט נעקאנט אויסמיטלען וואס מע זאל דא טוען, אויב וואס מע זאל זיך פּאַסען. פון דעם אלעמען איז מען ערשט שפּעטער געוואהר געווארען, ווען די באלשעוויקעס האבען פּארנעהמען פּאָדאליען אינגאנצען, און סע נעווארען מעגליך צו שטעלען א נעריכט איבער בּאַסיוקען. מע האט זיך נעראטען, נעראטען און מע האט ניט נעקענט קומען צו קיין שום באשלוס; מע האט ניט נעקאנט נעפּונען קיין אויסוועג אז סע זאל זיין פון פיידע זייטען גוט, אי אַהער אי אַהין, אי מע זאל קענען מאַרדען און רויבען אי סע זאל ניט הייסען אז מע נעהארכט ניט דער דיסציפּלין. אם ענדע, שוין פּארטאג, האט די בעזע שלאנג פּארט נעפּינגען א טייוועאָניש מיטעל,—אז ער וועט אונטערשלאנגן די דעפּעשע, אז אָפּיציעל וועט עס הייסען אז זיי האבען זי ניט אפּגענעהמען און האבען ניט נעוואוסט פון איהר, דעמעלט וועלען זיי, זיין ריין, און שולדיג וועט ער אליין זיין. פּארקעהרט נאך סע וועט הייסען אז זיי האבען נעמוזט אויספּאלנען זייער אייפּנאבע. אין ער, פּאר זיך האט וועניג וואס מורא נעהאט, ער האט גוט נעוואוסט נאך פּריהער, אז פּאר אזוינע זאכען וועט

איהם סימאסענקא ניט קענען, נאך ניכער פארקערט, ער וועט נאך פלייבן צופריעדען, אין סע וועט הייסען אז קלוגע מענטשען ווייסען זואס זיי האבען צו טוען

דיענסטאג אין דער פרי, ווען דער טייוועלפאשלום איז שוין נעזונען פארטיג, איז א אַטאַמען ארוים אין גאנצער שלאַכטפעלד־טיגקייט אויפן סטאַרטפלאץ, און האט גענייכען סינגאליזירן צ׳נויסקומען, אז די הייזאמאקעם זאלען זיך צונויפגעהן אהין. די אומגליקליכע אידען האבען אויף נאך רעכט ניט געוואוסט וואס דא קומט פאר, און האבען צווישען זיך זיך נעפרייט, וויל זיי האבען נעמיינט אז דאס סינגאַליזירט מען זיי זאלען זיך אוועקנעהן. דאס שטעדטעל איז נעוואורן לעבעדינער און די אידען האבען זיך אנגעהויבען אריסצווייזען איבער די נאסען. דער איז נענאנגען נאך וואסער און דעם דאוונען און דער אזוי נעוואהר ווערן וואס סע טוט זיך אין דרויסען. דאס האט די שלענג נאך ערגער צערייצט, און די ווילדע שלענג האבען אנגעהויבען דאס שרעקליכע קוילעניש וואס סע האט נעדויערט פיז זיבענער צווייי באטאג

דער ערשטער קרבן איז געפאלען דער אלטיצענדער פון דעם שטאדטראט ר׳ שמואל כוועגער ז״ל, וואס איז נעווען אויסגעקלאפען, צונויפצונעהמען איבער דער שלאדט דאס צונעזאגטע נעלד וואס סע האט עס נעדאפט דערצאהלען נאך דעם חולנאן צימער, לויט דעם אפיעד זיי ערגן. אזוי ווי ע׳ איז ארויסגעקומען אויף דער נאס, אזוי איז ער נעפאלען נעשטאכען. נאך מעהר, ער אליין וואלט זיך ניט נעוואוסט איינגעשטעלט צו נעהן אט אזוי א, צוויי

טען די שלענג איינער אויף, האט איהם די ביטערע שלאנג צימער צוגעשטעלט צווישן הירזאמאקעס פאר הי-טערס, זיי זאלען איהם הייסט עס אָפּהיטען אויפן וועג, און דאס איז מעהר ניט געווען ווי א אנשטעל, וזי א בייז געלעכטער, צו ניפען דעם אידען צו פארזיכען וואס מעהר ביטערקייט, צו דערהרגענען איהם דעמעלט ווען ער האט זיך שוין עפעס מעהר גערעכענט צו לעפען. נאך איהם האט זיך אננעהויבען דער רעכטער גיהנום. מע איז באפאלען דאס שטעדטעל פון ארץ זייטען, און אלע פלאָ-גען פון נאט זענען דארויף אויסגענאסען געווארען. די קוילערס האפען זיך ניט באגניגט מיט מארדען, רויבע רייען און שענדונגען, זיי האפען נאך אונטערגעצונדען די שטאדט אין עטליכע ערטער אז סע זאל אינגאנצען אויסק-געהן מיטן פייער. נאר צוזעלביג, עפעס דורך א וואונדער, אדער צוליעב דעם וואס די מעשטשאנעס האפען מורא געהאט פאר זיך, איז די שטאדט איבערגעפליבען שטעהן, אין סע ניט פארב־ענט געווא־ען מעהרער ווי פיער שטי-בער אין מיטן שטאדט.

דאָס שטעדטעל וואָלט געווען פארניכטעט געווארען אינגאַנצען, ווען ניט עפעס א נס וואס די הוליגאַנעס האפען זיך זעהר געאיילט, און זענען ניט געגאנגען זוכען אויף די בייד־עמער, אין האפען ניט געריכטען די טירען דאר־טען וואו זיי זענען געווען גוט און שטאַ־ק פארשלאָ-סען. זיי האפען זיך נע־וארפען נאר דארטען וואו די טי-רען זענען געווען אפען, אדער וואו זיי זענען געווען נרינג פארשלאָסען, וואס האפען זיך אויפגעעפענט בייס ערשטען

שלעפ, דאַרטען האָבען זיי ניט איבערגעלאָזט קיינעם — אדער דערהרגעט אדער שוועד פארוואונדעט, ווי וועמענס גליק סע האט געטראגען. די רויבערייען אין מערדעריין וואס זענען פארגעקומען אין פילשטין זענען, לויט זייער פראָצענט, נעווען גרעסער אין ערנער ווי אין פראָסקוראוו. די פיהרען וואס די חולינגענעס האבען נעפראַכט מיט זיך, האבען געפיהרט דערצו וואס סע האט דאס נאנצע שטעטעל כמעט אויסגעלעדיגט. די מערדעריין זענען נעווען אומבאשרייבליך. סע דאדטען פארגעקומען די אַלטע מעשה פון חנהן מיט איהרע 7 זיהן. א אומגלוקליכע יונגע אלמנה מחליה נאָלדמאן זי'ל, האט זיך אויף דערגיך מיט מיט איהרע פינף קינדער פאהאַלטען אויף א פוידעם. צים אומגליק האט זי ניט נעהאט קיין איבעריגע עטליכע מינוט זי זאל זיך קלענען רעטען. די שוואכע, דערשראקענע פרוי האט געדארפט אין דער טויטאויליגיש שטופען איהרע פינף קינדער אויף דעם בוידעם, אויף א צוגעשטעלטע לייטער, און האט זיך געהאט שוין אזוי ווי באהאלטען, האט פלוצלינג איינם א יעמין געטון פאר־שרעקן, און אויף דער אומגלוקליכער מינוט איז אננעקומען א הויראמאק. ער האט צוגעשטעלט די לייטער אין מיט זיין מעסער זי געצווינגען אראפצונעהמען צירוק אלע איהרע קינדער און האט זיי אזוי אינצינווייז אויסנעקוי־לעט פאר איהרע אויגען. וואס די אומגלוקליכע מוטער האט זוך ניט געפיטען פאר איהם ער זאל זי פעסער קיילען, זי זאל ניט דארפען זעהן איהרע טויטע קינדלעך אין סע האט ניט נעהאלפען. די אוקראינער שלאנג האט

זיך אויסגעפֿאַדן אין אידיש פֿלוט איבערן האַלו, ערשט שפּעטער, ווען ער האט מיט די קינדער געענדיגט האט ער איהר ערשט צוליב געטון און האט זי אויך נעקוילעט.

צום איבעריגען פֿילשטינער אומגליק איז נעווען וואס די חיימישע מעטשאַנעס פֿונם שטעדטעל אין די פֿיערען פֿון די ארומיגע דערפֿער, זענען נעווען זעהר שלעכט אין פֿארביטערט נעשטימט אַקעגען זיי. זיי אליין האבען א גרויסען אנטייל נעמען־מען אין מיטגעהאַלפֿען, מיט וואס זיי האָבען נאר געקענט, דאס שטעדשעל צו ראַבירען אין לעדיג צו מאכען. אויכער דעם ראַבירען, האָבען די חיימישע מעטשאנעס ניט דערלאָזט קיין איינאייניצינגען אידען זיך באַהאַלטען ביי זיי, אדער חאטש אזוי זיך אויכהאלטען אין איבעהויזיין ערגעץ וואו סע ניטאיז פֿיי זיי אפילו אויף א מינוט, זיי האבען אזעלכע אומפֿאר־המנות געטריבען פֿון זיך און איבערגעגיבען אין די הענד פֿון די קוילערס. דאס ראבע נעהמען איז נעווען אזוי נרויס, אזוי שרעקליך אז א פֿאָר יונגע קינדער האבען זיך אומבאַמערקט פֿארשטעקט אין א קלאָזעט בייי א רייכען מעשטאַן, א גוטען באַקאַנטען זייערן פֿון פֿרי־הער, א חיימישען מענטשען, א א שכן לעבען זיי, און דער מעטשאן האט עפּעס ווי בא־מערקט דורכן פֿענסטער דאס דורכשווינדלען דורך זיין פֿאַדווירא, האט ער עס ניט געקענט איבערטראנען, איז ארויס אין דרויסען, האט ניט נערוהעט, און איז אזוי לאנג אומנאנגען און נעגישטערט ביז ער האט זיי פֿארט גע־פֿונגען. דעם חסד האט ער זיי געטון וואס האט זיי ניט איבערגעגיבען אליין אין די קוילערס הענד אריין און האט

זיי נאר ארויסגעטריבען פון דער פּאָדווירע זיינער, ווייל ער האט געראכענט אז זיי זענען שוין כאילו פארפאלען. די קינדער אפער איז געווען באשערט צו לעבען און זיי זענען אַנטרינען געוואָרען. וען די נאָכּען זענען געווען פול מיט הרונים האבען די פּילשטינער מעטשאנעס אויסטען ארויסגעלאָזט אלע שוויינען פון די שטאלען זיי זאלען פרעסען די אידישע טויטע קערפער. זיי האבען עס געטון אויפצוועקצען דאס אידישע הארץ, אויסצוצאַפּען דאס אידישע בלוט פון די וועלכע זענען געפליבען לעבען, זיי האבען עס שפּעטער פיי יעדער נוטער געלעגנהייט ארויפגעפּראכט און באדויערט, וואס סע האט מעהר ניט געדויערט ווי האַנדערהאַלבען טעג, פיז ניט האט די טויטע ניט באהאלטען. סע געווען א טייל גליקליכע אידען וואס האבען נאך די מאָנטאָגדינג נאכט זיך עפּעס אנגעשטויסען, אין האבען באדינגען היימישע מעששאנעס זיי זאלען זיי שטילערהייט פיי נאכט ארויספיהרען פון דער שטאָדט, און אָבלאָזען וואו עס איז אין פעלד אַפי האטש דאס לע בען רעטען. איז אלע מאל געווען נייע פרייזען, אלע מאל ארויפגעצויגען, וואס די אומגליקליכע האבען ניט נאכגעניבען אלץ העכער, פיז סע האט געשטינען צו אווינע סומען, און דאס נאר מזומן אויף דער האנד, וואס ניט איטליכער איז אימשטאנד געווען עס צוזעהרווייזען. און יעדער קליי ניגקייט, און יעדער נארישקייט ארויסגעווייזען א אנגע היירען פרענענדינגען האַס, וואס סע נאר נישט צום פאר שטעהן. א אלטע גויע איז דורכגענאנגען דעם מארק אינם טאג פונם אומגליק, און האט געטראפען אויפן וועג ליע-

נען פיעל געהרגעטע, און צווישען זיי איהרען א באקאנ-
טען אידען א תבואה-הענדלער. איז זי נעווען א בעלן זיך
אָבצושטעלען און האלטען דעם טויטען קאָפּ א גאנצע
רעדע, און צום לעצט איהם אנגעווויזען מיטן פינגער —
וואס הערט זיך איצטער יענקיל?.. וועסט שוין מעהר ניט
האַנדלען, אין וועסט שוין ניט שאַרען גלעד פון אונזער
האָרעוואַניע!..

אין די אַרומיגע דערפער איז אויך דער האַס ניט
געווען קלייניער, ווי אין דער שטאָדט אליין.

אז די קוילערס זענען אויף זייער וועג קיין פילשטין,
ציגעקומען צום דאָרף מאלישיווץ, און איבערן הארף,
צווישען די פויערן האט זיך גלאָזט הערען נאך וואס זיי
נעהן קיין פילשטין, האט א אידענע פון דעם דארף א
אלמנה, נעפיטען איהרען א באקאנטען פויער, אז זי וועט
ביי איהם איבערלאזען אין קליין מיידעלע, וועלכעם זי
קען מיט זיך ווינטער ניט מיטנעהמען, און מיט די איבע-
ריגע וועט זי אנטלויפען זיך ראטעווען. דער פויער האט
איהר צוגעזאָגט דאָס קינד איבערצוהאלטען ביי זיך. די
מוטער איז אַנטלאָפען אין שניי און קעלט מיט די עלטע-
רע קינדער אין א נאָהענטען וואַלד אריין, וואו זי איז
איבערגעווען די גאַנצע צייט, ביז די רוצחים זענען ניט
איבערגענאנגען. באַלד אבער ווי די היידאַמאַקעס זענען
אָנגעקומען אין דאָרף אריין, און האבען זיך צעשטעלט
איבער די חייער, האט זיך אונזער הערליכער פויער באלד
באוויזען בייס עלטסטען פון די היידאמאקעס, האט גע-
פיהרט בייס הענטעלע דאס קלייניע מיידעלע, האט איהם

געווײזן ווי עהרליך ער איז, אז ווי באלד ער האט זיך
דערוואוסט וואָס זיי געהן קיין פּילשטין, האט ער שוין
געפֿאַכט דאס אידישע קינד און ווײל עס גיט פּארהיטען,
פּאַקעהרט נאָך אויב זיי ווילען וועט ער זיי דאס אויך
טוען, ער וועט זיי אָנווײזען וואוהין די אַלטע מיט די
איבעריגע קינדער זענען אַנטלאפֿען. דאס גיטגעהערטע
נידערטרעכטיגע באהאנדלען פון דעם פֿויער האט אפילו
די געפֿוירטע רוצחים פֿאַרוואונדעט אין זיי האבען איהם
מיט פּארדראָס געפֿרעגט. — אַז ער איז יאָ אזוי עהרליך
פּאר וואס האט ער עס אליין ניט געטון אין האט עס
אָפּגענראכט זיי אין די הענד אריין? — דעם קינד איז
דערפון ניט געוואָרען גרינגער, מע האט עס דערהרגעט,
נאר די מוטער מיט די איבעריגע קינדער האט מען ניט
געזוכט.

די פּילשטינער הרונים זענען אנדערהאלבען טאג
נעלויפען אידעד מע האט זיי באהאלטען. ערשט מיטוואך
האט דער צימער אָנגעטריבען פּיהרען פון די ארומיגע
דערפֿער און מע האט אזוי זיי אָנגעווארפען אויפן חיליגען
אָרט וואו סע איז זיי אויסגעקומען, און אזוי האט מען
זיי באהאלטען צו צוויי צו דריי אין אַ גנוב.

דאס נרויסע אומגליק האט ארויסגערופען דאס אמתע
בריידערליכע געפֿיהל פון אונזערע דערשלאָגענע בריידער,
ניט אכטענדיג אויף דער טויטגעפֿאַהר וואס איז געשטא-
נען אויף אלע וועגען אין שטענען, זענען אנגעלאפען דעם
אייגענעם מיטוואך פון די נאהענסטע שטעדטליך קיין
פּילשטין, פון סאטאנאוו טשערנאָאָסטרע און יארמלינעץ

אונזערע טאפּערע סיאָניסטן, יוננעליט פון אלערליי קלאסן, מיט דאקטוירים — פּראָנצמאַן פון סאטאנאוו צימערמאַן פון טשערנאָסטרע מיט בינדמאַטעריאל וואס מע האט נאר געקאנט מיט זיך מיטנעהמען צו פּארגרינ־ גערן די לאנע פון די אומגליקליכע, און האבען ניט אָפּ־ געטרעטען פון דאָרטען ביז וואנען מע האט עפּעס וואס ניט געפּראכט אין ארדנונג; נאר די שטאדט איז נעווא־ רען א וויסטעניש, סע איז זי ניט מעגליך צודערקענען. מע האט איהר אויסגעהרגעט אריבער דריי הונדערט מענטשען און קארגע פיער הונדערט שווער פּארוואונדעטע, קליינע וואונדען האט קיינער ניט נערעכענט. די שטאדט קען אזוי גיך ניט קומען צו זיך. די איבעריגע וועלכע זענען געבליבען לעבען, נעהן אום וויי א שיין, ווי טויטע מענטשען.—

— —

אין יארמליניין איז דער גרויסער אומגליק וואונדער־ ליך פּאר־ביגענאנגען, זיי זענען אָפּגעקומען נאר מיט עטליכע הונדערט אקעניען א פּופּצעהן. א אנדערס מאל וואלט דאס געהייסען א גרויסער אומגליק, ביי דער איצ־ טיגער לאנע איז דאס נעווען א גרויסער גליק.

אזוי ווי די חוליגאַנעס זענען אַהין מאָנטאָג בייטאג אנגעקומען, אזוי האבען זיי באלד אנגעהויבען צונויפּצו־ טרייבען אלע אידען אין דער דאָרטיגער גרויסער שול אריין, זיי זאלען זיך פּארשפּארען ארבייט צו הרגענען אויף די גאסען און אין די שטיבער אוינצינווייז, בעסער מיט איין מאל פּארבּרענען צי די בלוטיגע הייד־מאקעס

זענען פון דער פּראָסקוראטור שחיטה שוין מיעד נעווא
רען צו פאַרגיסען אומשולדיג בלוט, צי דאס איז נעווען
א צופעליגער אויסנאַל זייערער, נאר דערווייל איז דאס
נעווען דאס גזירק זייערס פון די יאָרמלינגער אידען,
וואס זיי האבען שוין אימשטינסט געואגט אויס
נעהאַפט, אין אפגעקומען נאר מיט א פופצעהן מענטשען,
צווישען וועלכע סע נעווען זיידע רויזען מיט זיין טאכטער,
זעהר א לייטישער קויפמאן, וואס האט אין זיין לעבען
קיינעם קיין שלעכטס ניט גענטוען, האט קיין האָר קיינעם
ניט אנגעריהרט, איין פרוי הנה-פיינא וואהל, דעם ער-
צעהלערס א ווייב נעשוועסטער קינד מיט איהר זוהן, א
מענטשען פון עטליכע אין צוואנציג יאהר. דער זוהן איה-
רער איז שוין א יאהר צעהן נעווען אין לאנדאן, האט
פארנעהמען א גרויסע שטעלע, א פארנעהמער דשענ-
טעלמען, איז זיך ספעציעל געקומען פון לאנדאן זיך זעהן
מיט זיין מוטער, האט איהר נעפראכט פיל נעלד, איז
נעפאהרען מיט איהר קיין פּראָסקוראוו זיך באקענען מיט
דער פאמיליע. ביים גרויסען אומגליק, אין העלישען פייער
זענען זיי געווען אויפן וואקזאל ביי משה שולמאן, אין
וועלכען מען האט דעם דערהרגעט, און דער פלאַסער טויט
האט געשוועבט ארום דער שטוב, זענען זיי מיט דער
נאנצער פאמיליע שולמאן געפליבען ניט באריהרט, אין
איז מיטן זוהן געזעסען דארטען ביז דיענסטאג. אין דעם
טאג אבער איז דער מוטער, ווי א אנגעשיקטע זאך,
אנגעקומען, איין מאל פאר אלע מאל, נאר צו פאהרען
אהיים. וויפיעל מע האט זי ניט געוואַרנט אז זי זאל

ניט פֿאַרען, וויפֿיל מע האָט איהר ניט פֿאַרגעשטעלט די געפֿאַהר אין וועג, זי האָט זיך געהאלטען איינס זי מוז פֿאַהרען אַהיים. אויפֿן וועג האָט מען זיי בײַדע דערהרגעט.

אז סע האָט זיך אָנגעהויבען דער טומל אין דאָס נאָכיאָגעניש איבער די אידען, צונויפֿגעטרייבען זיי אין שוהל אריין, האָט באלד דער דאַרטיגער מיליצעקאמיסאר אין דער פֿאסטמייסטער, צוויי פֿיינע מענטשען, אין גרעסטער אייליגקײט געלאָזען אין געשטעלט זיך פֿאַרן אפֿיציר זייערן, געוויזען איהם די דעפּעשע וואָס זיי האָבען דערהאלטען פֿון סימאסענקען, אז מע הייסט שוין ניט נאָר ניט טוען. האָבען אויסגעלויפֿט די הייסישע אידען, אז זיי זענען עהרליכע שטילע מענטשען, די געטרייסטע איפּהנעניפֿענע אוקראינער. אין דערצו האָבען זיי געלאָזט אנהערען, אז זיי וועלען מיטן גוטען ווילען געבען זעהר שענע געשאנקען פֿאר די היידאמאקען, ווייל זיי זענען זעהר געטרייע אוקראינער. דער ריח פֿון געלד האָט גע-ווירקט. די צוויי לייטישע מענטשען האָבען באלד דערפֿון איבערגעגעבען די אידן. די אידען האָבען פֿון זיך אראָב-געווארפֿען, וואָס זיי האָבען נאָר געקענט און אפֿגעגיבען די באַנדיטען — וועש, קליידער, שטיוועל און פֿעלצען, דעם אפֿיציר א שענע סומע געלד, דערצו נאָך האָט מען זיי געמאַכט א גרויסען אָנבייסען מיט פֿרעסען און טרינ-קען וויפֿיל זיי האָבען געוואָלט, און דערמיט האָט עס זיך געענדיגט. יאָהלינען איז אבגעקומען נאָר מיט די עטליכע מענטשען וואָס מע האָט זיי ביגעהענדיג גע-

הרגעט ביים צונויפטרייבען אין שוהל אריין, און מיט די מענטשען וואס די חולונאנעם האבען זיי נעטראפען זיין אויפן וואקזאל, בּיי זייער אנקומען אין שטעדטעל אריין.

— 6 —

מיטוואכדיגען מאג, וועז פּראסקוראווער נאסען אן טראטוארען זענען נאך ערטערווייז געווען פארנאסען אן באפּלעקט מיט פּיעל אידיש בלוט, און די אידישע נעמיטער ניעדערגעשלאגען אן צעפּראכען, איטליכער מיט זיין קרבן, איטליכער מיט זיין ביטערן שמערץ, פּארשעמט אין באשפּיגען געליעגען באהאלטען אין די טויטע שטיבער, אן האט נאך ניט נעווואגט פּריי א פּנים ארויכצוווייזען אויף דער נאס, איז די אנגעהייערע בּעזע שלאנג סימאסענקא נאך אלין ניט זאט געווארען מיט ראכע נעהמען, אן האט נעפּונען פּאר נייטיג ארויכצולאזען איבער דער שטאדט פּאלגענדען פּלאקאט, צעהאנגען איבער אלע קוואַרטאלען, מאמער טריפּעט זיך נאך עוגעין ביי עמעצען א אָדער זאל זי אפּשטאַרבען.

דער פּלאקאט האט נעלויטעט —

„אידלאכען! סע נעהן אום קלאנגען אז איהר „בענקט זעהר נאך דער באלשעוויסטישער מאכט. „וויסט זשע אז איך וועל מאכען פון דער שטאדט

„אש און פּאָרעך פּיי דער קליינסטער אַהנונג פּון
„דעם, אין מיין האנד געפינט זיך א נעטריי חוידא-
„מקען מיליטער, וועלכעם סע וועט צעטרעטען
„אלע עמפערער אין רעפּעלען. איהר אידלאכעם
„ווצט רוהיג און דרעהט אייך ניט. איז אייך דען
„דאס לעפּען נמאס געווארען? וואו זענען די פּעל-
„קער וואס זאלען אויף אייך שיצען? אלע האפּען
„אייך פּיינד, האַסען אייך. איהר זענט פּארלאזטע
„און פּאראינצעלטע; קיינער קעהרט זיך ניט אן
„און וועגדט זיך ניט צו אייך. זעהט אין וואַרען
„אייך פּאראיים!!'

— —

סע איז גיינג צו פּארשטעהן דעם שמערצליכען פּארצווייפּעלטען אויגדרוק, וואס די בעזע פּלאקאטען האַ-בען געמאכט אויף די אידישע צעפּראכענע הערצער. די וואונדען זענען נאך אזוי פּריש, פּלוטיג און צערייסען; מע צאפּעלט נאך אין די נעגעל פון די ווילדע טירען, מע איז נאך אזוי געשטיקט אין דער נאנצארומיגער פּאַרפּעסטע-טער לופט ... טאמער וואלטען זיך געגארט אויף א מינוטקעלע, אין מיינען אז די בלוטיגע פּיינד אונזערע האפּען אין אונז פּארגעסען.... טאמער וואלטען זיך גע-קאנט פּארגעסען אויף א ווייל אין פּארשלייפּען דעם פּי-טע־ן נעדאנק פון עלענד און שמאך.... ניין.... ווי-עדער אמאל אויפּוועקעניש, ווועדער א מאל העצערייען, ציינקריצענים.... וואס טוט מען דאָ?.... ווי אזוי רא־טעווצט מען זיך דא?.... וואס זאל דאס הייסען?....

די געשלאגענע האפען זיך דערמאהנט אן דעם אלטען, פארציטיגען, איינאיינציגען ריכטיגען מיטעל, אלע מאל ווען מען האט צו טוען מיט באנדיטען — נעלד! און מע האט אפגעטראגען דעם אידישען קוילעל דריי הונדערט טויזענד רובל, אינטערן דעקריך סע זאל חיוסען נאר א צייטווייליגער אויסלייז דער איקראינער רעגיערונג, אויף שפעטער אָבצוגיבען. און אויכער דעם נאך, א אָבצאָהלונג פאר דעם דערהרגעטען דיאקאן קאָטשאַראָווסקי, וואס די חיידאמאקעס האבען דערהרגעט דערפאר וואס ער האט זיי גערופען צו זיין מענטשען, פינף און צוואנציג טויזענד רובל, און דערמיט איז די ערד געשלאסען געווארען.

— —

די אידישע פאָגראמען זענען געווען באראכטעט אין פראָגראם פון דער דירעקטאָריע אונטער פעטליורעס הערשאפט אלס מיטעל פאר פיעל צוועקען. דורך זיי האט ער געוואלט אָבטיילען די אוקראינע פון רוסלאנד, וואס דאס איז קיין איינציג מאל קיין פאָגראָמען ניט געווען, וויל דער רום איז א נוטער מענטש פון דער נאטור, איז אינטעליגענטגער און עדעלער פונם אוקראינער; ער האט גערעכענט אז דער אוקראינער פויער איז נאך דער אייגענער ווילדער וואס אמאל, צוריק מיט דריי הונדערט יאָהר אין חמעלניצקעס צייטען, אז סע וועט זיין גענוג אז די חיידאמאקעס וועלען אנהייבען זאלען די פויערן אויסלאזען, און דורך די רויבעריין און האבניער וועט ער צו זיך צוציען די גאנצע אוקראינע. ער האט געראכענט מיט די פאגראמען פארצושטעלען זיך פאר די פאראינטע-

דעסיערטע רעגיערונגען, ווי פֿראנקרויך אין אנדערע אלם פֿארטיידיגער פון דער פֿרייַערייגער רוסיַיער קראפֿט אקע- גען דעם בּאָלשעוויזם — דאס וואס די פֿאגראמען האבען ערשט ארויסגערופֿען די סימפּאַטיע צום בּאָלשעוויזם, דאס איז א בּאזונדערע זאך, דאס האט ער ערשט שפּעטער איינגעזעהן, ווען ער האט שוין ניט געקענט פֿארריכטען — און דער הויפּטצוועק אין דער אינערליכע פּאָליטיק זיינער איז געווע, דורך די אידישע פֿאגראמען אנצושרע- קען די פּויערישע מאסען, זיי זאלען מיט זייערע אויגען זעהן זוי מע פֿארניכטעט די אידען, פֿאר זייער פֿארמיי- טליכען בּאָלשעוויזם, זאלען זיי זיך חיטען צו זיין בּאלשע- וויקעס, און ניט בּענקען נאך פֿריַישער ערד — ער האט דא אויך ניט געטראפֿען און האט נאר גיכער ארויסגערו- פֿען אקעגען זיך געגענווירקונג — דעריבּער טאקע, האט דער אַטאַמאַן סימיסענקא, אין א פּאָר וואָכען ארום, נאך דעם פּאָגראם, צעניפּגערופֿען פון אלע ארומיגע דערפֿער, א גרויסען צוואמענפאהר, צו הערען פון די פּויערען ווי אזוי סע האבען אויף זיי געווירקט די לעצטע געשעהעני- שען. דעם צעזאמענפאהר האט ער איינגעפיהרט מיט גרויס פּראַד. ער איז פֿארגעקומען אין גרויסען טאַטער שולמאן, מיט אַ טריפּונע, מיט אלע זיבּען זאכען. ער האט זיי דערטען געהאלטען א גרויסע פּייערדיגע רעדע, וואס דער בּאַטקא פּעטליורא האלט אין מאכען פון דער יונגער אוקראי- נע, וואס די נאציאָנאַלע מאכט האט שוין אויפּגעטון, ווי אזוי שנעל און אומפֿארזיכטהערציג זי דערשטינט זיי גיך און געשווינד, מיט איהרע געטרייע הויפּטמאקעס, די פּאלשע-

וויקעם ווי זיי באוויסען זיך נאר, אז ער מיינט אז די פּראינטערעס רטע אוקראינער, די אלע נעטרייע פּויערן וואס האבען אהער געשיקט זייערע פּארשטעהער אויף דעם צוואמענפּאהר, וועלען פּארשטעהן די זאך ווי סע דארף צו זיין, וועלען אלע זיך צו אהם איינשליסען און וועלען אהם עלפען צו דערשטיקען דעם בינד. נאר אך און וועט זיין דיע וואס וועלען אומוואַרפען די ליעבע אוקראינע.

די אוק־אינער פּויערן, האבען געענפערט אויף זיין גרויסער רעדע מיט א גרויסען שטילשווייגען. נאר צווי יונגע פּויערן האבען געזרעגט פון די ערטע — מילא, דאס אלעס איז גוט, מע האט באדארפט שטרענג פּאשטראפען די באַלשעוויקעס אז די איומיגע דערפּער זאלען עס וויסען, נאר צו וואס האט מען אזוי פיל אויסגעהרעט אלטע אידען אין וווייבער און קליינע קינדער — מע קען דאך ניט זאגען אז זיי זענען אויך געווען באַלשעוויקעס?

אַ נו טרעפט וואס דאָרוף ענפערט א אוקראינער שטאַמבּאַסמאן? — ער האט נעענפערט דידאזיגע קלוגע און מענטשליכע ווערטער — ווען, זאגט ער, מיר זאַלען געווען אינפּלואנען די אלע אלטע און שוואכע אין קליינע קינדער, וואלטען מיר געווען שווער געמאכט דעם אוקראינער בּיודושעט אויף אויסצוהאלטען אויף אינזער רעכענונג אט די אלע מענטשען. די אוקראינישע שאצקאמער איז נאך אַרעם, מיר קענען זיך נאך אזא לאסט אונף זיך ניט נעהמען דערווייל.

די פּויערן האבען באַרלאוט דאס באַזאמלונג מיט א פּיטערען שמייכעל.

2.50 2

דרוק און בוכהאַנדלונג

יעקב לאנגער

מאזעסוויל פראוו. סאנמא פע